

MODERNİZMDEN POSTMODERNİZME DEĞİŞEN KENTLEŞME

Şafak KAYPAK¹

ÖZET

Bu çalışmada, modernizmden postmodernizme yaşanan gelişmeler göz önünde bulundurularak, kentleşme olgusunda meydana gelen değişimler vurgulanmaktadır. Bilim ve ilerlemenin temel dayanağı olan değişimin altyapısında fordizmden postfordizme; üst yapısında modernizmden postmodernizme geçiş süreci yer almaktadır. Sanayi Devrimi'ne kentleşme, sanayileşme ve modernleşme süreci eşlik etmiştir. Modernizm, bir değişim türü olarak ekonomik yapı, kültürel süreçler, siyasal yaşam başta olmak üzere toplumsal yapının tüm düzlemlerine yansımış ve 20. yüzyıla değin toplumsal yapının biçimlenmesinde en belirleyici etken olmuştur. Modernite ve onu takip eden postmodernite söylemleri, kentlerde olunan dönüşümleri anlamlandırma yönünde önemli bir yere sahiptir. Modernizmle başlayan süreçte sosyo-ekonomik yapılarda, toplumsal ilişkilerde ve kentsel yaşam biçimlerinde kendisini gösteren bu değişim, postmodern toplum olarak adlandırılan günümüz toplumunda daha farklı şekillere bürünmüştür. Postmodern söylem, küreselleşme sürecinde bilgi-iletişim teknolojilerindeki gelişmelerle yeniden şekillenen kentsel yapıya kendi kimliğini vermiştir. Bu bağlamda, modernizm ve postmodernizmle değişen kentleşmenin kentsel mekâna yansımaları çalışmanın temel inceleme amacını oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Modernizm, Postmodernizm, Kent, Kentleşme, Kentsel Değişim.

Jel Kodu: O10, Z13

CHANGING URBANIZATION TO POSTMODERNISM FROM MODERNISM

ABSTRACT

In this study, emphasize the changes occurred in urbanization phenomenon, taking into account living developments to postmodernism from modernism. It is take place transition process to postfordism from fordism at infrastructure; to postmodernism from modernism at superstructure of changes which is the basis of science and progress. The urbanization, industrialization and modernization process has been accompanied by the Industrial Revolution. Modernism reflected in all spheres of the social structure the economic structure, cultural processes, mainly political life as the type of a change and has been the most decisive factor on the formation of the social structure as the 21st century until. Discourse of modernity and that followed postmodernity has an important place in the direction of signification transformations being at urban. This change which manifests itself at the process of starting with modernism in the socio-economic structures, social relations and urban lifestyles, has taken more different forms in today's society so-called post-modern society. The postmodern discourse has knocked on its own identity the urban structure reshaped in advances in information-communications technologies in the globalization process. In this context, reflections to urban spaces of changing urbanization by modernism and postmodernism is the main investigation objective of study.

Keywords: Modernism, Postmodernism, City, Urbanization, Urban Change.

Jel Code: O10, Z13

1. GİRİŞ

Bugünkü modern kentler, 18. yüzyılda Sanayi Devrimi ile başlayan sanayileşmeye koşut olarak ortaya çıkmışlardır. Bir yandan, teknolojik- ekonomik; diğer yandan, politik- ideolojik temele dayalı olarak toplumsal ve kültürel yapıyı yeniden şekillendirerek gerçekleşen Sanayi Devrimi sonrasında oluşan sanayi

¹ Doç. Dr., MKÜ İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü, Kentleşme ve Çevre Sorunları Anabilim Dalı

toplumu, aynı zamanda modern ve kentleşmiş bir toplumdur. Kentler, modernliğin, bilimin, uygarlığın ve ilerlemenin kaleleri olarak öne çıkmaktadırlar. Sanayi toplumunun önemli bir niteliği olarak kentleşme, kentin biçimlenmesinde sanayileşme- modernlik boyutunu ortaya çıkarmaktadır. Batılı sanayi toplumlarında, kırsal yerleşim birimlerinde yaşayan insanların sayısı, toplam nüfus içinde gittikçe daha az bir oran oluşturmaktadır. Çünkü kentleşme kenti çekici kılmaktadır. Kentin, bireye, yurttaş olma bilincine erişebilmesi için, kıra göre daha fazla bir serbestlik ortamı sunduğu bilinmektedir. Daha önce başka bazı toplumların eriştiği ve modern diye adlandırılan bir duruma kendiliğinden ya da yönlendirme şeklinde geçiş süreci vurgulaması çerçevesinde “modernleşme”, sanayi toplumu ve temel nitelikleriyle ilişkilendirilirken; kent ve kentleşmeye ilişkin olgular bu dönüşümün önemli bir boyutunu oluşturur.

Günümüzde, modern toplumlar, yerini postmodern toplumlara bırakmakta; kültür kalıpları değişmekte ve toplumları, geleneksel değerleri terk edip değişime ve yeniliklere zorlamaktadır. Dünyada yaşanan büyük değişim, teknolojikden ekonomik yapılara kadar geniş bir alana yayılmakta ve buna bağlı olarak siyasal ve sosyal boyutlu yeni dönüşümler görülmektedir. Ekonomik temelde fordist üretim tarzından postfordist üretim tarzına geçilirken, yeni toplumsal değerler büyük bir hızla eskilerin yerini almaktadır. Bilişim ve iletişim alanında yaşanan gelişmeler, toplumları birbirlerine yaklaştırmakta, mesafeleri kısaltmaktadır. Bu zaman diliminde, gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun, bütün toplumları ilgilendiren köklü bir dönüşüm ve değişim sürecine girildiği artık kabul görmektedir. Sanayi toplumundan sanayi sonrası bilgi toplumuna doğru yaşanan bu gelişmeler, ekonomik, sosyal, siyasal, yönetsel ve kültürel bütün aktörlerle yakından ilgilidir ve bu dönüşümün yansıdığı alanların başında “kent mekânları” gelmektedir. Bu dönüşüm, anlayış ve yapılanmalarıyla kentleşmenin içeriğinde, modernizm-postmodernizm ikilemi çerçevesinde bir tartışmayı da ön plana çıkarmaktadır. Gelişmekte olan ülkeler açısından, modernleşme sürecinde kentleşme boyutlu elde edilen kazanımları, aynı zamanda küreselleşme sürecindeki modernleşmenin yeni biçimi, geç modernleşme olarak veya kültürlerin karışımı ve etkileşimi olarak görenler bulunmaktadır. Kent ve kentleşmenin kazandığı modernizm içerikli nitelikler, postmodernizm dönüşüm sürecinde küreselleşmenin olumlu ya da olumsuz yansımaları anlamında önemli ölçüde değişime uğramaktadır.

Bu çalışmada, modernizm ve postmodernizm bağlamında kentlerin durumu ve kentleşmesi ele alınmaktadır. Modernizm ve postmodernizm olguları irdelenecek ve modern-postmodern düşünce sistemlerinin kentleşmede oynadıkları roller araştırılacaktır. Çalışma beş bölüme ayrılmıştır. İlk olarak kent ve kentleşme kavramları ortaya konacaktır. İkinci olarak, değişimin altyapısını oluşturan fordizm ve postfordizm üzerinde durulacaktır. Üçüncü olarak, modernizm ve postmodernizm paradigmasının dünyayı anlamlandırma tarzları ortaya konacaktır. Dördüncü olarak, modernizmden postmodernizme değişen kentleşme anlayışı ele alınacaktır. Günümüz kentinin hangi süreçlerde şekillendiği, modernizm - postmodernizm olgularının kentsel süreçlerin oluşumuna ve kentte yaşayanların ilişkilerine olan etkileri ele alınacaktır. Son bölüm ise, sonuç ve değerlendirmeye ayrılmıştır.

2. KENT VE KENTLEŞME KAVRAMLARI

Kent, örgütlenme aşamasına varmış, kendine özgü nitelikleri bulunan bir toplumsal yerleşim birimidir. İngilizce “city”, “urban” karşılıklarına gelir. Kent, “kend” sözcüğünün yumuşatılmış bir söylenme şekli olarak kullanılmaktadır. Kent kavramı; tarımsal olmayan üretimin yapıldığı, hem tarımsal, hem de tarım dışı üretimin dağıtım ve denetim işlevlerinin toplandığı, teknolojik gelişme derecelerine göre belirli bir büyüklük, heterojenlik ve bütünleşme düzeyine varmış yerleşme biçimleri olarak tanımlanmaktadır (Keleş, 1998: 75). Kentler, kentli yaşam tarzının, uzmanlaşmış bir işbölümünün olduğu, akrabalık ilişkilerinin zayıfladığı, gönüllü birliklerin ve normatif çoğulculuğun arttığı, toplumsal çatışmanın var olduğu ve kitle iletişim araçlarının önemli bir rol oynadığı yerleşim yerleridir (Marshall, 1998:400). Birlikte yaşamak, korunaklı bir topluluk oluşturmak isteyen insanların yönetsel birlikteliğinden doğmuştur. Kent, tarihsel ve toplumsal çıkış noktası olarak, kendi kendini yöneten ve bir arada oturan bir topluluğun iskân ettiği ve buna bağlı olarak örgütlediği mekân demektir (Kılıçbay, 1993: 29). Kent, insanların bir arada yaşadığı, belli bir nüfusu barındıran, ekonomide sanayi ve hizmet sektörünün ağırlığı bulunan, nüfusunun çoğu ticaret, sanayi, hizmet veya yönetimle ilgili işlerle uğraşan, genellikle tarımsal etkinliklerin az olduğu yönetsel örgüt birimine sahip gelişmiş yerleşim birimi olarak nitelenmektedir.

Kentleşme, bir yerleşim biriminin kent haline gelmesini anlatmaktadır. Kentlerin ortaya çıkma, gelişme ve değişme süreci kentleşme kavramı ile ifade edilir. Genel olarak kentleşme: “sanayileşmeye ve ekonomik gelişmeye koşut olarak kent sayısının artması ve bugünkü kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplum yapısında, artan oranda örgütlenme, işbölümü ve uzmanlaşma yaratan, insan davranış ve ilişkilerinde kentlere

özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikimi süreci olarak tanımlanmaktadır (Keleş, 2002: 22). Sadece kentlerin sayısının ve nüfusunun artması kentleşmeyi anlatmaz. Kentleşme toplumsal değişme sürecini önemli ölçüde etkileyen ve bazı toplumlarda da hızlandıran bir olgudur. Kentleşme, değişimin, sanayileşmenin ve demokratikleşme süreçlerinin bir sonucudur. Ama kentleşme, yalnızca bir sonuç olarak kalmamaktadır. Gelişmiş veya gelişmekte olan toplumların belirlenmesinde temel alınan ölçütlerin en önemlisi sanayi durumudur. Daha sonra, yerleşme alanları ve kentlerinin oluşum ve gelişim süreci gelir. Kentleşme görece olarak yüksek bir hıza ve dereceye ulaştıktan sonra, ülkenin ekonomik, teknolojik, toplumsal ve siyasi yapısını değiştirmeye zorlayan temel öğelerden birisi olmaktadır. Kentleşme kavramı demografik niteliğinin yanı sıra, ekonomik, toplumsal, kültürel, siyasi ve teknolojik boyutlar içeren bir olgu olması nedeniyle “bağımlı” bir değişken; toplumun ekonomik, sosyal ve siyasi yapısını, bireysel tutum ve davranışlarını, teknolojik gelişmeleri etkileyen bir süreç niteliği taşıması nedeniyle “bağımsız” bir değişkendir (Kongar, 2003: 521). Kentleşmenin bağımlı ve bağımsız değişken olarak değerlendirilmesi, sadece, kırsal alanlardan kente yönelik bir nüfus hareketi olmadığını ortaya koyar.

Tarihsel olarak da, kentler, ilk ortaya çıktıkları andan itibaren, değişme ve gelişimin taşıyıcısı ve yol göstericisi olmuşlar; yararlı ve olumlu bir işlev gördüklerinden dolayı da desteklenmişlerdir (Canatan, 1995: 89). İnsanlık tarihinde insanın yaşadığı çevreyi değiştiren iki büyük devrimden ilki “Tarım Devrimi”, diğeri “Sanayi Devrimi”dir. Tarım devrimi sonucunda yerleşik hayat ve bunun sonucu olarak köyler ve kentler ortaya çıkmıştır. Sanayi devrimi sonucunda ise, hızlı bir göç dalgası yaşanmış ve bunun sonucunda da bugünkü anlamda modern kentler ortaya çıkmıştır. Tarihçiler kentlerin ortaya çıkmasına uygarlıkların doğuşu olarak bakmışlardır. Çünkü tarıma dayalı geleneksel köy topluluğundan çağdaş kent toplumuna geçiş bir toplumsal değişmeyi simgeliyordu. Kentin dışı kır kabul edilmekteydi. Uygarlık örgütlenmiş bir toplumsal yaşam olarak tanımlandığında, bu yaşam biçimini yoğun olarak kentlerde görmek mümkündür. Kent, hem bir kamusal yaşam alanıdır, hem de kendine özgüdür. Bir kentin sınırlarını mekân, zaman ve hareket çizer. Kent mekân üzerinde bir zamana dayanır; bir göstergeler ve imgeler diyarıdır. Üretim ilişkilerinin içinde geliştiği, oluştuğu ve onun tarafından dönüştürüldüğü bir mekândır. Hem bir coğrafya, hem de yaşam biçimini ifade eder. Kenti başkalarıyla birlikte paylaşan, kent adı verilen yerde yaşayan insanlara “kentli” denmektedir. Kentlilik, üretim yapısı ve yaşam tarzı arasındaki ilişkiye dayanır. Kentsel alanlarda yaşayanlar ile kırsal alanlarda yaşayanlar farklı nitelik gösterirler. Bu doğrultuda, kentler, kentsel kişilerin oluşturduğu birliktelik diye de nitelenebilir. Kentleşme, bireysel bir olgudur, kentleşmenin toplumsal değişme boyutunu, kente uyumu anlatır. Kentte yaşıyor olmasına karşın kentleşmemiş olan insanlar olabilmektedir. Bunlar, kent dışı yerleşimlerden, köylerden gelmiş, alışkanlıklarıyla henüz kente uyum gösterememiş insanlardır. Yani kent ile köy, her zaman birbirinden kesin çizilmiş sınırlarla ayrılamaz. Kentlerin sınırları esnek, büyüklükleri ve içerikleri değişebilmektedir. Yine de, kentler birbirlerinden farklı yapılarla ortaya çıkarlar (Kaypak, 2012: 13).

3. DEĞİŞİMİN ALTYAPISI: FORDİZM-POSTFORDİZM

İnsanlık tarihi, toprağa dayanan tarım uygarlığını izleyen makineye dayanan sanayi uygarlığından sonra, ilerletici gücünü bilgidan alan yeni bir uygarlık aşaması ile karşı karşıya bulunmaktadır. Görüş birliğinde bulunulan konu, dünyanın 1970’li yıllara kadar getirdiği sanayi toplumu aşamasından, bu tarihlerden itibaren, bilgi toplumu denilen yeni ve farklı bir aşamaya geçtiği ve bunun da üretim temelinde fordizm-post-fordizm şeklinde kavramlaştırıldığıdır (Aslanoğlu, 1998: 87; Şaylan, 2002: 49). Bilim ve teknolojinin baş döndürücü gelişmesi, yeni bir uygarlık aşamasına geçildiğini göstermektedir. Bilgi toplumu, sanayi toplumundan oldukça farklı yapısal özelliklerdedir ve küreselleşme eğilimiyle de tüm dünyayı etkisi altına almış bulunmaktadır. Söz konusu gelişmelere “tarihin sonu”, “bilgi çağı”, “sanayi sonrası toplumu”, “geç kapitalizm” gibi değişik bakış açılarından yer veren çalışmalar; ortaya çıkan üretim ve birikim rejiminin yeni bir olgu olduğu ve “fordist” diye adlandırılan eski ekonomik dönemin kapandığında birleşmektedirler. Fordizm, kapitalist bir birikim süreci olarak tanımlanmaktadır. Fordizmin adını aldığı Henry Ford, T modeli otomobillerini üretmeye başlayarak yeni bir çalışma yöntemi yaratmıştı (Gardman, 1998: 122). Ford, yönetim bilimci Frederick Taylor’un geliştirdiği “bilimsel yönetim” kuramını otomobil üretim sürecine uygularken emeğin yeniden üretimini 8 saatlik işgünü, 5 dolar ücret ilkesi üzerine oturtmuştu (www.bilgiyönetimi.org, 2010). Fordist üretim sürecinde işler bilimsel yönetim anlayışına göre şekillenmiş, alt bölümlere ayrılıp ayrıntılı şekilde tanımlanmış, üretim sürecinde detaylı bir planlama sistemi esas alınmış, verimliliği en üst düzeye çıkaracak biçimde üretim zamanlaması yapılmış ve hesaplanmıştır. Bu sistem (üretim, işbölümü, standartlaşma ve uzmanlaşma), tekrarlanan rutin işlerin kitlesel üretimin niteliğinden ve yarı nitelikli işgücü tarafından yapılmasına ortam sağlamış, nitelikli işgücüne olan bağımlılık azalmıştır (Aydınlı,

Kış-2013

Winter-2013

Cilt: 2 Sayı: 4 (80-95)

Volume: 2 Issue: 4 (80-95)

2004: 79). Taylor'un bilimsel yöntemi olan; emek sürecinde tasarım ve üretimi birbirinden ayıran, bir işi yapmanın en iyi tek yolunu belirleyen uygulamalar ve mal üretiminin standardizasyonu fordizmin temel niteliklerini oluşturur (Erbaş, 2000: 142-143).

Fordizm, endüstriyel tarımdan yığın üretim ve yığın tüketim ekonomilerine dönüşün bir sembolü olmuştur. Makineye dayanır (Yücel, 1997). Bir üretim biçimi olarak fordizmin temelini, hareketli montaj hattı üzerinde gerçekleştirilen “yığın üretimi” (mass production) oluşturmaktadır (Bıçkı ve Sobacı, 2011: 222). 1940 ve 1960'lı yıllar boyunca bu özellikler (yığın üretim, yığın tüketim, montaj hattı uygulaması, standardizasyon ve sosyal mühendislik) en gelişmiş ekonomilerin sistemleri olarak görülmüştür. Bu dönemin belirleyici özelliklerinden biri, “ulus devletlerin” her alanda düzenleyici güç olarak yer alması olmuştur. Fordizmi uygulandığı dönemde gözlemleyen Antonio Gramsci'ye göre; fordizm bir yanda yüksek ücretler ve yükselen yaşam standartları, öte yanda benzeri görülmemiş bir kas ve zihin gücü kullanımını gerektiren yeni çalışma süreçleriyle oldukça tutarlıdır (Munck, 2003: 48). Fordizm, hem bir kapitalist üretim biçimi, seri üretimin bir tüketim tarzıdır. Fordist dönem, sermaye yoğun, büyük çaplı üretim birimlerinin yer aldığı, seri üretimin yapıldığı, üretim maliyetlerinin düşürülmesinin rekabeti belirlediği bir dönemi tanımlar. Fordist dönemin mekânsal özelliklerine bakıldığında; üretimin standartlaştırılmış, kalifiye olmayan, emek-yoğun parçalarının, emeğin ucuz olduğu az gelişmiş bölgelerde gerçekleştirildiğini, standart olmayan ve daha çok kalifiye işgücü gerektiren sermaye-yoğun parçalarının ise merkezi bölgelerde yoğunlaştırılmakta olduğu görülür (Eraydın, 1992: 13-14).

Fordist dönemden, postfordist döneme geçişe ilişkin çok çeşitli nedenler ileri sürülmektedir. Kapitalizmin ilk dönemi olan “klasik endüstriyalite” dönemi 18. yüzyılda Batı Avrupa'da ortaya çıkan yeni dinamikler ve yaşanan değişimlerdir. Bu dönemin farklılığı toprak, emek ve paranın metaya dönüşümü ve kapitalizmin temel belirleyicisi olan sürekli birikim mantığına uygun yeni örgütlenme süreçlerinin oluşumuydu. Bu dönem 1945'lere kadar devam etmiş ve 19. yüzyılın sonlarında kapitalizmin giderek uluslar arasılaşması, sömürgeciliğin de etkisiyle uluslararası pazarların genişlemesi, yatırım ve üretim sistemlerinin gelişmesi ile ticaretin, sermaye hareketlerinin serbest hale gelmesi sonucu yaşanan bir yeniden yapılanma sürecine dönüşmüştür. Kapitalizmin ikinci aşaması olarak belirlenen bu süreç, “yeni kapitalizm”, “monopol kapitalizmi”, “ileri kapitalizm”, “geç kapitalizm” ya da “örgütlü kapitalizm” olarak adlandırılmıştır. Marksist gelenekten gelen bir grup düşünür, bu dönemi emek süreçleri ve örgütlenmesinin boyutlarını kapsayan bir düzenleme biçimi olarak, siyasal boyutu da içerecek bir şekilde fordist döneme damgasını vuran ideolojiyi de fordizm olarak nitelendirmişlerdir. 1960 sonlarında, standart ürün pazarının doyması ve elektronik, iletişim, bilgisayar teknolojisindeki gelişmelerle Japonya başta olmak üzere kendilerine Asya Kaplanları da denilen uzak doğu ülkeleri kitlesel ürün pazarında önemli bir güç olarak ortaya çıkmışlardır. 1970'li yıllara gelindiğinde, kapitalizmin içine girdiği kriz, yeniden yapılanma sürecini de beraberinde getirmiştir. Bu dönem, kapitalizmin yeni bir aşaması olarak değerlendirilirse fordist döneme benzer fakat tam karşısında adlandırmalar olduğu görülür. Bunlar, “örgütsüz/organize olmayan kapitalizm” ya da post-fordist dönem; bu dönemin bir bütün olarak sanat, kültür ve bilim anlayışı post-fordizm olarak adlandırılmıştır. Postfordizm, 1970'lerin sonlarında fordizmin yerini alan yeni bir üretim modeli olarak ortaya çıkmıştır (Özgen, 1994: 66). 1980'lerde gerçekleşen bilim ve teknolojideki hızlı gelişmeler bilgi toplumunun oluşmasına ortam hazırlamıştır.

İletişim teknolojisindeki gelişimin sanayiye yansması sonucunda ortaya çıkan yeni üretim örgütlenmesinde ana ilke; genel amaçlı birçok ürünü üretebilecek teknolojilerin kullanılmasıdır. Bu duruma yol açan gelişmeler şöyle özetlenebilir: çokuluslu şirketlerin, fordist üretim sistemlerinin yerini almaya başlayan esnek üretim organizasyonlarına yönelmeleri; esnek üretim sistemlerinin ürün çeşitlenmesine ayrı bir önem vermesi ve ileri teknoloji yöntemlerinin kullanılması ile imalat sürecinin göreceli olarak kolaylaşması nedeniyle tasarım, satış ve satış sonrası hizmetlerin daha çok önem kazanması (Özgen, 1994: 67). Bu sistemde, ürünün kalitesi ve zamanında teslimi gibi özellikler fiyattan daha belirleyicidir. Üretim sistemine bilgisayarla kontrol edilen makine parçalarının eklenmesi sistemin kısa zaman aralıklarıyla farklı ürünler üretmesini sağlayacaktır. Böylece, büyük ölçekler küçük birimlere bölünebilecek, bu da, üretim ve tüketim arasındaki mesafeyi kısaltma eğilimini getirecektir. “Kitlesel üretimin” yerini “esnek uzmanlaşma” aldıkça küçülen, kendi bünyelerinde gerçekleştirdikleri işlevleri pazardan karşılamaya çalışan şirketler ortaya çıkmaktadır. Yeni bir işbölümü gündeme gelmektedir; küçülen firmalar içinde gerçekleştirilen “esnek işbölümü”. Yeni işbölümün mekânsal yansması ise, zamanında teslim ve kalite gibi ölçütlerin önem kazanması ile birlikte emeğin ucuz olduğu bölgelerde sürdürülen üretimin, tekrar merkeze kayması doğrultusundadır. Standart üretimin karşısına esnek üretim çıkmıştır. Öte yandan, mekânsal açıdan “esnek üretim biçimleri”, kendi içinde bütünleşmenin sağlandığı yerel üretim sistemlerinin de ortaya çıkmasını sağlayarak, yerel ölçekte sanayileşme olgusuna daha önce söz konusu olmayan bir bakış getirmiştir (Eraydın, 1992: 15; Harvey, 1997:

Kış-2013

Winter-2013

Cilt: 2 Sayı: 4 (80-95)

Volume: 2 Issue: 4 (80-95)

174-224). Sanayi sonrası üretim, tüketim ve istihdamın esnekleşmesini ve yerleşmesini ifade etmektedir. Yeni bir üretim sisteminin gerekliliğinin doğması sonucu işbölümü ve kısıtlı nitelikler kullanan, yönetimde katı merkezîyetçi ve hiyerarşik bir yapılanmayı öngören Fordizmin tersine, ekip çalışması ve nitelikli işçilerden oluşan, esnek ve insan merkezli yönetim tarzını içeren bir sistem kurulmuştur. Bilgi toplumu; her türlü bilgiyi üreten, bilgi ağlarına bağlanan, hazır bilgilere erişen, erişilmiş bilgileri kolaylıkla yayabilen ve bilgileri her sektörde kullanan toplum olarak tanımlanmaktadır (Aydın, 2004: 80). Fordizm döneminde ekonomik düzenleme; Keynesçi piyasalar, kitlesel yaşam tarzı, konformist merkezi sistemler, bürokratik düzenlemeye dayalı örgütlenme, ulusal öncü sektör tüketim, az vasıflı işçiler, tekil özellikler, katı üretim montaj hattı, kitle toplumu, refah devletçiliği, itici güç kaynaklar şeklinde oluşmaktadır (Bıçkıcı ve Sobacı, 2011: 223-224). Fordizm sonrası dönemde ekonomik düzenleme; monetarist piyasalar, özel yaşam tarzı, çoğulcu sistemler, âdemi merkezci örgütlenme yapısı ve hiyerarşisiz düzenleme, küresel öncü sektör finans, çok vasıflı işçiler, çok değerlikli özellikler, esnek üretim, esnek toplum, özelleştirme, itici güç talep şeklindedir. Bu yeniden yapılanma sürecinin üretim alanına yansımaları, yeni bir mekânsal anlayış biçiminde yorumlanmakta ve fordist birikim sürecinin postfordist birikim sürecine dönüşümünü belirleyen temel özelliğın bilişim ve iletişim alanında ortaya çıkan teknolojik devrim olduğu söylenmektedir (Şaylan, 2002: 137-138). Postfordizmden “sonrası” diye söz ederken, geleceğın belirsizlikle dolu olduğu; “fordizm sonrasında” ise, tartışmaya açık bir sorun olarak söz edilmektedir.

4. DEĞİŞİMİN ÜSTYAPISI: MODERNİZM- POSTMODERNİZM

Ekonomik ilişkilerin altyapıda egemen olduğu fordizm ve postfordizm; sanayi toplumu içinde üst yapıya modernizm; bilgi toplumu içinde üst yapıya postmodernizm olarak yansımıştır. Yapısal değişmeyi açıklayan kavramlaştırmalardan postfordizm ele alındığında, çağrışımı olarak bir başka kavram gündeme gelmektedir; postmodernizm. Bu çerçevede modernizm, pozitivist- teknoantrik, doğrusal ilerleme ve rasyonel planlamanın egemen olduğu, bilginin ve üretimin standardize edildiği bir süreçtir. Üretim ilişkileri alanındaki postfordist yapının bütün olarak postmodern durumu tanımladığı görüşleri yaygındır (Eraydın, 1992: 9-12; Aslanoğlu, 1998: 104). Günümüz toplumu, “sanayi-ötesi toplum”, “postfordist toplum”, “bilgi toplumu” ve “postmodern toplum” şeklinde adlandırılmaktadır. Tanımlamaları ve özellikleriyle bilgi toplumu, sanayi sonrası toplumu tarif etmektedir. Üretimde makine yerini bilgiye bırakmıştır. Bu tanımlamaları ya da adlandırmaları, postmodernizm kavramı altında ifade edecek olursak yanlış bir genelleme yapmış sayılmayız. Bilişim ve iletişim alanında odak haline gelen mikroelektronik devrim, üretim yapısını değiştirmiş; bilgi üretimi ve bilginin en önemli üretim alanı haline gelmesine neden olmuştur. Üretim süreçleri ve kültürel süreçler arasında ilişki söz konusu olduğundan, kültürün düşüncenin gelişimini de belirlemesiyle, fordist üretimin ideolojisinin “modernizm”, postfordist üretimin ideolojisinin ise “postmodernizm” olduğu söylenebilir. Postfordizm ile postmodernizm arasındaki bu ilişkilendirme, modern durumun biterek, postmodern durumun başladığı kabulünden kaynaklanmaktadır (Harvey, 1997: 57-59). Öyleyse, önce modernizm gerçekleşmiş, postmodernizm süreci onu izlemiştir.

Modern, modernizm, modernite ve modernleşme kavramları birbirine bağlı olarak açılan kavramlardır. Moderni eskiye göre yeni, moderniteyi bir dünya görüşü olarak ifade etmek mümkünse, modernizmi bir kültürel ve sanatsal akım, modernleşmeyi de bir ideoloji olarak tanımlamak mümkündür. Modern, son moda, son (yakın) zamanların modasına uygun olarak tanımlanır (TDK, 2012). Batı dünyası Rönesans’tan bu yana sanat, edebiyat ve mimarlıktaki yeniliklere “modern” diye gelmiştir. Türk dilinde, asri, muasır, asrımıza ait, modern veya çağdaş anlamında kullanılmıştır. Çağdaş sözcüğü ile modern birbirinin yerine kullanılmışsa da, özdeş değildirlir. Türkçe çağdaş, modernden çok contemporary (zamandaş) kavramına yakındır. Aynı yaşam ve değerleri aynı asrı, çağı paylaşan, zamanla birlikte olan ilerici anlamındadır. Latince olan “modernus” sözcüğü, ilk kez 5. yüzyılda, Hıristiyanlık sonrası dönemi Romalı ve Pagan geçmişten ayırt etmek amacıyla, Paganizm yani eski zamanlardaki dinsizliği reddetmek anlamında, yeni olan Hıristiyan dinine ait toplulukları ifade etmek için kullanılmıştır (Çiğdem, 2004: 15; Aslan, 2011: 11-12). Modernlik, modern olma durumu olarak tanımlanır. Akılcı, bilimsel, yönetsel etkinliğin ürünlerinin yaygınlaştırılmasıdır. Modernizm, geleneksel olanı, yeni olana tabi kılma tavrı, yerleşik ve alışılmış olanı yeni ortaya çıkana uydurma eylemi veya düşünce tarzı olarak tanımlanabilir. Modernizm, gelenekleri kıran bir stil anlatmak için kullanılmıştır. Modernizmin temelinde dayandığı fikir, geleneksel sanatlar, edebiyat, toplumsal kuruluşlar ve günlük yaşamın artık zamanını doldurduğu için bunların bir kenara bırakılıp yeni bir kültür icat edilmesi gerektiğidir. Modern kavramıyla Aydınlanmanın bir ürünü olarak karşılaşmaktayız (Akça, 2005: 1-2). Batı Avrupa’nın Ortaçağ’dan çıkıp Aydınlanma çağına geçişini ifade etmekte olan Modernite, ekonomik, sosyal ve kültürel koşulların doğal sonucu olarak, Reform’u, Rönesans’ı ile birlikte 16. yüzyılda başlayan ve 20. yüzyıla devam

Kış-2013

Winter-2013

Cilt: 2 Sayı: 4 (80-95)

Volume: 2 Issue: 4 (80-95)

eden modernist düşüncenin hâkim olduğu modernizmi de içinde barındıran bir süreci anlatmaktadır. Modernite, entelektüel, kültürel ve estetik dönüşümün bir sonucudur; hayatın bütün alanlarında ciddi bir dönüşümü de içerir. Modern toplumda akıl, sadece teknolojik ilerlemenin yönünü tayin eden değil, aynı zamanda insanların ve nesnelerin yönetimini de elinde bulunduran bir araç haline gelir. Bu çerçevede modernite, yeni ve herkesçe kabul edilmesi gereken bir toplum, devlet, örgütlenme, ekonomi anlayışını getirmiştir (Görmez, 1997: 29). İlk defa Max Weber tarafından bir tarihsel dönemi anlatmak için kullanılan modernite, iki dönüştürücü süreçte birleştirici kavram olarak yer almaktadır: İlki, sanayi hamleleriyle, nüfus hareketleriyle, kentleşmeyle yaratılan ve küresel pazarın itici gücüyle desteklenerek genişleyen, “nesnel modernlik” sürecidir. İkincisi ise, sanatsal estetiği anlatmak için kültürel vizyonda ifadesini bulan “modernizmdir” (Harvey, 1997: 24–33; Şaylan, 2002: 6). Weberci gelenekten gelenler, bu dönemi modern dönem ve bu dönemin egemen bilim, sanat ve kültür anlayışını ise modernizm olarak nitelendirdiler.

Modernizm, modern (çağdaş) düşünüş ve davranış biçimi olarak tanımlanmıştır. Modernliğin başlangıcı her tarihçi için farklı olmuştur. Bazı tarihçiler modern zamanların 15. yüzyıldaki Hümanizma ile bazıları Rönesans ile bazıları da 18. yüzyıldaki Sanayi Devrimi’ni izleyen yıllarda başladığını kabul etmektedirler (Kortan, 1991; Birol, 2006). Kapitalist dünya ekonomisini “modern dünya sistemi” olarak tanımlayan Immanuel Wallerstein, dünya sistemine modern kavramının 1789 Fransız Devrimi etkisiyle girdiğini eklemiştir (Wallerstein, 1979). Modernizmin temellerinin, genelde Aydınlanma ile ortaya çıkan pozitif düşüncenin ve teknik gelişmelerin başlangıcı olan 18. yüzyıl ortalarında başlayan Sanayi Devriminin içerdiği teknik, sosyal ve kültürel değişimlerle birlikte ortaya çıktığı kabul edilir (Birol, 2006). Fransız Devrimi siyasal olarak bu örüntüye katkıda bulunmuş; kapitalizmin ve pazar ekonomisinin yayılması modern deneyimin nihai aşamasını teşkil etmiştir (Bermann, 2001: 29; Karakurt, 2006: 5). Oluşum zemininde bilimsel devrim, kültürel devrim, sanayi devrimi ve siyasal devrim vardır. Fikri olarak Aydınlanma Çağı, ekonomik olarak Sanayi Devrimi, politik olarak Fransız Devrimi belirleyici olmuştur (Küçük, 1994: 17–22; Aslan, 2011: 13). Kültürel anlamda modernizm, 19. yüzyılda geleneksel anlamdaki edebi, sanatsal, sosyal organizasyon ve gündelik yaşamın geçerliliğini yitirdiği fikriyle ortaya çıkmıştır. Modernlikten genellikle bir değişim algılanır. Ama modernlik salt değişim değildir. Descartes’la başlayıp Aydınlanma’ya ve bunların izleyicilerine uzanan modernlik söylemleri aklı, bilginin ve toplumdaki ilerlemenin kaynağı olarak görmüştür. “Orta Çağlar”ı ya da Feodalizmi izleyen çağa gönderme yapan tarihsel bir dönemleştirme terimi olarak kullanılan modernlik, geleneksel toplumların karşıtıdır. Aydınlanma ile ortaya çıkan entelektüel dönüşümün ortaya çıkardığı dünya görüşünü Hümanizm, sekülerleşme (dünyevileşme) ve demokrasi temelli yükselen, akılcı, ilerlemeci ve insan merkezli yapıyı ifade eder. Modernizm, “Aydınlanma, Rasyonalizm ve Pozitivizm” üç temel görüşü üzerinde kendi düşünselliğini cisimleştirmeye çalışmıştır. Gelenekselliği ve Feodaliteyi tarihe gömme çabasını başlatmış, feodalite yerini kapitalist ilişkilere bırakmış, altyapısına uygun düşünsel üst yapısını da oturtmaya çalışmıştır. Bilim, bilgi, değer ve inançlar; ortak insani değerler, kesin doğrular ve evrensel değerler vb. modernizmi karakterize eden unsurlar olmuştur (Karaduman, 2010: 2889). Modernizm, felsefeden ticarete her şeyin sorgulanmasının gerekliliğini savunur. Böylelikle, kültürün öğeleri yeni ve daha iyi olanla değiştirilebilir. Dünyanın her yanında insanların paylaştığı yaşamsal deneyim tarzlarının toplamına Modernite adı verilebilir. Modern ortamlar ve deneyimler, her türlü coğrafi ve etnik, sınıf ve ulus sınırlarını, din ve ideoloji sınırlarını boylamasına keser ve modernitenin tüm insanlığı birleştirdiği söylenebilir. Modernite çerçevesinde oluşan modernist ideolojinin etkileri dünyaya yansımıştır. Zamanla, modernist ideoloji bütün toplumsal ve geleneksel kurumları reddederek geçmişi tasfiye etmeyi amaçlayan bir ideoloji konumuna bürünmüştür. Eski toplumlardaki bütünleşmiş yapının kırıldığı, hiyerarşik olmayan toplumun belirginleşmesiyle birlikte, sınıflı, devletin egemen olduğu, bireyin kaybolduğu bir yapı ortaya çıkmıştır (Görmez, 1997: 29). Bu sistem içinde modern kavramı, tüm insanlığın bir ilerleme süreci içinde bulunması, yeninin ve iyi olanın arzu edilmesi olarak ifade edilmektedir. İlerleme doktrini, beraberinde modernleşme, bilimsel bilinç, seküler bakış açısı, araçsal aklın üstünlüğü, olgu-değer farklılaşması, bireyci benlik kavrayışı, sözleşmeye dayalı toplum algılayışı, piyasa güdümlü sanayi ekonomilerinin ortaya çıkışı, bürokratik devlet anlayışı, artan hareketlilik, okuryazarlık ve kentleşme gibi zihinsel ve toplumsal dönüşümleri hem faydalı, hem de kaçınılmaz görmüştür (Kömeçoğlu ve Uğur, 2002: 17). Modernleşme, bir toplumsal değişme modelidir. Bir toplumsal değişme biçimi olarak modernleşme, genelde az gelişmiş ülkelerin, sanayileşmiş ülke modeline uygun değişimleri anlamında kullanılır (Kongar, 2003: 59). Modernleşme, toplumsal modernitenin kurumsal altyapısıdır; sanayileşmeyi, pazar sistemlerinin oluşumunu, bilimsel devrimi, teknolojik ilerlemeyi ve ulus-devletin gelişimini ihtiva eder; bir uyumlanma ve “modernizasyon”dur. Sosyolojik söylemlerde modernleşme teorileri, modernizasyonun lehine olmak üzere modernite ve modernizasyonu birbiriyle özdeşleştirmektedir (Berksan, 2013). Modernleşme, modernitenin her yönüyle bir gerçeklik olarak bilince yerleştirilmesi girişimidir.

Kış-2013

Winter-2013

Cilt: 2 Sayı: 4 (80-95)

Volume: 2 Issue: 4 (80-95)

Modernizm açısından, 20. yüzyılın ortaya çıkardığı yeni değişiklikler ve yenilikler kalıcıydı, yeni oldukları için iyi ve güzeldiler ve toplum dünya görüşünü bu öngörülere göre gözden geçirip uyarlamalıydı. Bazıları 20. yüzyılda gözlemlenen modernizmi, modernizm ve postmodernizm olmak üzere iki harekette incelerler. Bazı görüşlere göre ise, modernizm ve postmodernizm bir hareketin sadece iki farklı açısıdır. Jürgen Habermas, modernliğin bitmediğini bir tamamlanmamış proje olduğunu ileri sürmektedir (Habermas, 1994: 31-44). O tarihten bu yana “modern” sözcüğü içeriği her defasında değişmiş olmakla birlikte, uğradığı değişimin mantığı açısından çoğu kez Antikçağ’la bir karşılaştırma ilişkisi kurulan “yeni” dönemlerin yenilikçi tavrını dile getirmiştir. Ama bu kullanımın söz konusu edilemeyeceği başka bağlamlarda da, geride bırakılan ya da bırakılmak istenen bir geçmişle, yönelinen gelecek arasındaki farklılaşmanın karşılaştırılmasını da dile getirmiştir. Weberyen gelenekten gelen düşünürler bu süreçleri adlandırmada “postmodern” ve “postmodernizm” kavramlarını kullanmaktadırlar (Erbaş, 2002: 143). Postmodernizme geçiş kapitalizmin gelişme süreci ve aşamaları ile ilişkilendirmek yerinde olacaktır. Bunun nedeni, kapitalizmin gelişiminin, para ekonomisinin, büyük kentlerin ortaya çıkışının toplumsal ilişkilerin de niteliğinin değişimine yol açmasıdır. Teknolojinin gelişimi ise, karşılıklı etkileşim süreci içerisinde toplumsal formasyonun altyapısını oluşturmuştur. Antony Giddens, kapitalist toplumları genelde modern toplumların bir alt tipi olarak görmekte ve birkaç kurumsal özelliğe sahip olduklarını ileri sürmektedir: Endüstriyalizm adını verdiği ekonomik düzen geçerlidir, kapitalist girişimin güçlü rekabetçi ve genişlemeci doğası vardır ve teknolojik yenilikler yayılma eğilimindedirler. Ekonomi diğer sosyal alanlardan özellikle de politik kurumlardan izole edilmiştir. Yönetim biçimlerinin ve ekonominin izolasyonu üretim anlamında üstünlük sağlamıştır (Giddens, 1991: 56-57). Postmodern, “modern” sözcüğünden önce gelen “post” öneki. Postmodernlik; belirsizliği beraberinde gösteren bir durum sergiler. Postmodernizm, kendini olmadığı bir şeyle tanımlanmaktadır. O artık modern değildir, ama hangi anlamda post’tur? Modernizmin bir sonucu olması anlamında mı? Modernizmin devamı olması anlamında mı? Modernizmin inkârı olması anlamında mı? Modernizmin bir gelişmiş hali olması anlamında mı? Modernizmden sonra doğmuş olması anlamında mı? Postmodern terimi bunlardan hepsinin, ya da bir kısmının karışımı olarak çeşitli şekillerde kullanılmıştır. Tam bir uzlaşma yoktur. Terim ilk kez Arnold Tonybee tarafından 1939’da yayımlanan “A Study of History” adlı eserinde “post-modern” şeklinde kullanılmıştır. Bu çalışmada Tonybee sanayileşmecilik ve milliyetçiliğin oluşturduğu Batı tarihinin ulusal sınırları zorlamasıyla bu iki yapının birbirini parçalamaya başladığı, çelişkiye düştüğü fikrini işlemektedir. Postmodernizm kavramının kapsadığı farklı alan ve disiplinlerdeki kullanımına bakıldığında, pek çok teorisyen ve düşünürün çoğu zaman birbiriyle uyuşmayan tanımlar ve anlayışlar sunduğu görülmektedir. Modernizmden sonra gelen dönemin özelliklerini yansıtan postmodernizm kavramı çeşitli anlamlarda kullanılmaktadır: Modern çağın ve onun teorik ve kültürel pratiklerinin ötesi, modernizmin bir uzantısını ifade eden modernizmden sonra; artık tükenmiş olduğu düşünülen modern ideoloji, üslup ve pratiklerden net bir kopuşu ifade eden, modernizme direnen veya onu yıkmaya çalışan özellikleri ifade eden modernizmin karşıtı; kapitalizmin yeni bir safhası olarak sanayi ötesi, tüketim toplumu, ulus ötesi ve milletler üstü gibi kavramlarla ifade edilen geç kapitalizm; postmodern sanat anlayışı, toplumsal kritik yapmadan, belli bir inanca sahip olmadan, zamanı öne çıkarmadan, tarihsellik boyutunu dışlayarak mekânsallık ya da yerelliğin ön planda olduğu bir anlayışla, farklı fikirler ve üsluplar içerisinde kendine en uygun geleni seçmeyi, estetik ölçütlerini sanatta ve üslupta seçmecilik üzerine kuran popülizm ve eklektizm (Dursun, 2003: 87). Günümüzde, postmodern söylemin, mimariden biyolojiye ve coğrafya, tarih, hukuk, edebiyat ve tüm sanat dalları, tıp siyaset, felsefe, sosyoloji, ekonomiye kadar birbirinden çok farklı konularda ve geniş bir alanda yazılan ve çizilenlerle kitle kültürüne girmiş olduğu göze çarpmaktadır. Örneğin, postmodern başkanlık, postmodern aşk, postmodern teoloji, postmodern yönetim, postmodern darbe, postmodern savaş vb. Bu anlamda, “post” öneki, başına konulduğu terimlerin tümünde kendisini izleyen ve kendisinden sonra geleni tarif eden art arda gelişti işaret eden bir işlev görmektedir. Post-endüstriyalist, sanayileşme sonrası/ötesi; postyapısalcılık, yapısalcılık sonrası/ötesi ve post emperyalizm, emperyalist sonrası/ötesi anlamına gelmektedir (Best ve Kellner, 1998: 47).

Postmodernizm kavramı, genellikle kafa karıştırıcı tarzlarda kullanılmasına rağmen, bu kavram bizi, toplumların yapılarında, temel parametrelerinde ve ilişkilerdeki değişimlere duyarlı kılmaktadır. Postmodernizm, modernizmin kalıpladığı dünyada modernizmin ilerlemeci, kalkınmacı yaklaşımlarının insanları baskı altında tuttuğu savıyla evrensel ve genel bütün söylemlere karşı çıkmaktadır. Postmodernizm kavramının ya da tartışmalarının ilk ortaya çıkışı sanat alanında kendini göstermiştir. Bu da resim, edebiyat, mimari vb. alanlar olarak ifade edilebilir. Farklı tarzları karıştırarak mimaride sinemada, resim ve edebiyattaki biçimleri değiştirmek, kaldırmak ve yeniden kurmak yaygınlaşıp benimsenmiştir. Postmodernite genel geçerlik iddiaları taşıyan meta anlatılarının reddedildiği, çoğulculuğun ve parçalanmanın kabul edildiği farklılıkların vurgulandığı bir durumu anlatır (Harvey, 1997: 59-61). Hem modern ve hem de postmodern kavramlarının, çoğu kez köklü bir değişimi tanımlamanın teorik araçları olarak görüldüğü göze çarpmaktadır.

Kış-2013

Winter-2013

Cilt: 2 Sayı: 4 (80-95)

Volume: 2 Issue: 4 (80-95)

1960'lı yıllarda önce sanat çevrelerinde başlayan modernizm/postmodernizm tartışmaları 1970 ve 1980'li yıllarda giderek toplumbilim ve felsefe gibi alanlarda kendini göstermiştir. Postmodernizm üzerine kapsamlı yer yer birbiriyle çelişen tartışmalar yer almaktadır. Michel Foucault'a göre, Postmodernizmde hiyerarşi ve sistemin yerini anarşi almıştır. Üretken olanın yerleşik değil, göçebe olduğu öne çıkmıştır (Foucault, 1986: 22-27). "Her şey geçici" anlayışı hâkimdir. Fredric Jameson'a göre, postmodernizm 2. Dünya Savaşından sonra başlayan dönemde ortaya çıkan geç kapitalizmin kültürel mantığıdır. Postmodernizm, modernizmin kurumlarını, politik eylemlerini, yasalarını, ahlakını ve düşüncelerini meşrulaştıran meta anlatılarının tükendiği, bilgi kuramının yeniden ele alındığı, ilerleme kavramının içeriğini yitirdiği, sürülemiş, standartlaşmış bir bireyden davranışları ve tercihleri farklı olan kişiliklerin geliştiği kaos dönemi olarak tanımlanmaktadır. (Jameson, 1984: 53-93). Jean Baudrillard ve J. François Lyotard gibi postmodernist teorisyenler, postmoderniteyi moderniteden dönemsel bir farklılaşmayı ya da kopmayı ve yeni bir toplumsal formasyonun doğuşunu anlatıyorlardı (Baudrillard, 1997: 45; Lyotard, 1997: 155). Baudrillard ve Lyotard sanayi ötesi toplumu, yani post endüstriyel olarak nitelendirdikleri toplumu, modernite çağının dönüşmesi ile ortaya çıktığını varsayıyorlardı. Lyotard, postmodern durumu, meşrulaştırma anlatılarının olmadığı durum, "başkalarının sesinin" duyulması olarak tanımlamaktadır. Baudrillard, modern ve ileri kapitalist toplum üzerinde durarak, bu yeni toplumsal formasyonda üretim sisteminin rasyonelleştirilmiş ve homojenleştirilmiş olduğunu ileri sürmüştür (Eraydın, 1992: 9-10). Yığınlar, yalnızca tüketim yoluyla son zamanların geçici hevesi reklâm taktiği, ya da içi boş gösteri gibi görünen şeylerle bütünleşebilmektedir. Batı toplumlarında ağır ağır belirmekte olan bir kültürel dönüşüm, bir duyarlılık değişiminin parçasıdır. Kültürümüzün önemli bir kesiminde, duyarlılıkta, pratikte ve söylem oluşumunda gözle görülür bir yüzeysellik yaşanmaktadır. Bu değişim bir dizi postmodern varsayımı, deneyimi ve önermeyi bir önceki dönemden ayırır. Bilgisayar ve medya teknolojilerinin, yeni bilgi biçimlerinin ortaya çıkması ile oluşan toplumsal ekonomik sistemin postmodern bir oluşum ürettiği iddia edilmektedir. Modern toplumdaki postmodern topluma geçerken belirleyici olan toplumsal değişken, teknolojidir. Baudrillard için, bu oluşum yeni enformasyon biçimleri, simülasyon, görüntü ile gerçek arasındaki farkın ve doğal olarak yüksek kültür ile alt kültür (popüler) arasındaki farkın ortadan kalktığı anlamını taşıyan "hiperrealite" ve postmodern toplumda bireyin tepki göstermesi, onun insanın dışındaki evrenin taklit yoluyla temsili anlamına gelen bir "simularca" evreni içinde bireyselleştirilip hapsedilerek gerçeklikten izole edilmesiyle sağlanmaktadır. Oluşan bu yeni toplumsal formasyonda, yani Baudrillard'ın "neokapitalizm" olarak tanımladığı ileri kapitalist aşamada insan üzerinde kapsamlı bir denetim sürecinin (sibernetik) egemen olduğu ileri sürülmektedir (Baudrillard, 1984: 48; Şaylan, 2002: 241). Seyir kültürü oluşturulmuştur. Artık insanlar gerçeğe bakarak modeli değil, kendilerine sunulan modele bakarak kurgusal gerçeği belirlemektedirler (Şaylan, 2002: 24). Kitleler, yazılı ve görsel medyada ancak kendilerine gösterilen kadarını, bilinmesi gereken kadarını bilmektedir (Dursun, 2003: 88). İletişim araçları ve internet sayesinde küresel düzlemde bilgiye ulaşma kolaylaşmıştır (Erkızan, 2002: 69). Küreselleşmenin ekonomik, siyasal ve sosyo-kültürel tüm alanlarda kendini gösteren bir süreç haline gelmesi sonucu Marshall McLuhan'ın dünyanın adeta büyük bir köye dönüştüğü "küresel köy" fikri birçok kişinin ortak kanısı haline gelmiştir.

5. MODERNİZMDEN POSTMODERNİZME DEĞİŞEN KENTLEŞME

Modernlik olgusu kentlerde başlamış ve sanayileşme ile birlikte seyretmiştir. Kentleşme ile sanayileşme arasında doğrudan bir ilişki bulunduğu ve birinin, diğeriyle nedensel sonucu olduğu belirtilmektedir (Giddens, 2000: 100). Kentleşmenin, sanayileşmenin sonucunda ve ona dayalı bir gelişme gösterdiği ifade edilebilir (Soyer, 1996: 113). Modern kentler, sanayi toplumuna ait sanayi kentleridir. Modernizm açısından kentler toplumsal değişimde ekonomik, sosyal ve kültürel geliştirici işlev görür. Kentler kırsal alanları içine alarak büyüyen, oturma-çalışma-eğlenme işlevleri için kentli bireyin zamanının planlandığı, üretimin ve tüketicinin gerçekleştiği mekânlardır. Modernizmle birlikte sanayileşme stratejilerinde, üretim biçiminde, kentlere biçilen rollerde, kültürel yapılarda niteliksel farklılıkların olduğu yolunda görüş birliği söz konusudur (Aslanoğlu, 1998: 87; Şaylan, 2002: 49). Kent modernizmin bir üst anlatısıdır. Kentler yenilik ve estetik diyarları, kültür ve uygarlığın doğup geliştiği, kibar ve uygar kentlilerin yaşadığı yerlerdir. Kent, sıra dışılığı, yeniliği ve yaratıcılığı özendirerek farklılaştırılmış bir nüfusun ortaya çıkmasına neden olur. Hareketli ve hareketsiz doğal ve yapısal çevresiyle bize kendini anlatır, bir toplumsal kimlik sunar. Yapılı çevre, şık insanlar, yüksek binalar, bakımlı caddeler, arabalar, mağazalar, iş merkezlerinin kenti kent yapmaya yeterli olduğu düşünülmektedir. Kent, sosyo-ekonomik gelişmenin olduğu, özgürlük kültürünün olduğu alandır. Kültür, kentte modernist söylemin bir parçası olarak sanatın, maddi varlık ve eşyaların, teknolojinin, insan davranışlarının sembolleştirilmiş bir örüntüsü, soyutlamasıdır. Kültür kentlerde öğretilen ve yeni kuşaklara iletilecektir (Tekeli, 1982: 334-335).

Kış-2013

Winter-2013

Cilt: 2 Sayı: 4 (80-95)

Volume: 2 Issue: 4 (80-95)

Gelişmekte olan ülkelerin modern olma sürecini anlatan modernleşme, farklılaşma ve uzmanlaşmayı öne çıkaran bir yaklaşımla ele alınmaktadır. Modernleşmeyi, Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'da ortaya çıkan sanayileşmeyle başlayan ve kentleşme, bürokrasi, laikleşme, bireyselleşme olgularıyla pekişerek gelişen bir bütün olarak algılasak eğer, o zaman kentleşmenin bir modernleşme ve gelişme göstergesi olduğu kabulüne varırız. Kent, modernleşme sürecinde kırdan göç eden yığınların modernite deneyimini yaşadıkları mekândır. Modernleşme kuramcıları, sosyal değişim açısından kentlerin ikili bir işlev gördüğünü söylemektedir. Bir yandan, yenilikler kentlerde doğar ve köylere yayılır. Toplumsal yaşam sistemleri olarak orada yaşayanların bireysel davranışlarına belirli özellikler kazandırır. Diğer yandan, kırsal kesimden gelenleri kendi potasında eritir, onları Batı kültürünün hâkim olduğu modern kent yaşamına katar. Kırsal kesimden gelen göçmenler kentin ekonomik ve sosyal mekânlarında, bu heterojen ve yoğun ortamda kentli olacaklardır (Canatan, 1995: 89-90). Modern kültürün belirtilen evrilme ve ilerleme özelliklerine koşut olarak göç eden kişi ve grupların kent mekânındaki konumu kararlı hale gelince, kentsel bütünleşme olgusu tamamlanacaktır. Böyle bir kavramlaştırma içinde, gelişmekte olan ülkede, modernleşmenin gerçekleşmesiyle kültürel bütünleşmenin sağlanacağı bakışı yer almaktadır. Azgelişmiş ülkeler ilerleyerek Batı'nın sanayileşme ve modernleşme süreçlerini yaşayacaklar ve kentler, sanayileşmiş, bütünleşmiş kentli kültürünün yer aldığı bir konuma ulaşacaklardır. Geleneksel kültür ve sosyal yapılar, kentleşme sürecinde çözülecek, var olan tüm eşitsizlikler ilerleme ve gelişme süreci içinde yok edilecek ve bireyin eşitliği sağlanacaktır. Modernitenin ilerlemeci kentinde geleneklerin eritildiği, kırsal yapının kentsel yapıya dönüştürüldüğü, sosyal değişimin gerçekleştiği, kentli değerleri ile bireysel kentli tipi oluşacaktır (Tekeli, 1982: 335; Aslanoğlu, 1998: 102). Gelişmekte olan ülkelerin kentlerine baktığımızda, kentlerin bu işlevlerinde tam anlamıyla başarılı oldukları söylenemez. Çünkü Batı toplumlarında ortaya çıkan kentleşme, bugünkü gelişmekte olan ülkelerdeki kentleşmeden, temelde biçim farklılıkları içermektedir. Batıda kentleşme ile sanayileşme arasında tam bir uyum ve paralellik söz konusu iken; bu ülkelerde sanayileşme ve kentleşme arasındaki uyumsuzluk yaşanmıştır. Kırsal kesime özgü itici faktörlerce desteklenen iç göç, kentlerde "çift kültür" oluşumuna yol açmıştır. Toprağından kopup gelen insanlar, büyük kent çevrelerinde gecekondular oluşturularak, kırsal kesimde sahip oldukları kültürlerini buraya taşımıştır. Kentsel çevre, iç göçün çok hızlı ve büyük ölçekli olmasından dolayı, yeni gelenleri denetim altına alamamış ve modern kent adeta kırsal kültür tarafından bir çember halinde kuşatılmıştır. Hızlı ve çarpık kentleşme kentlerin köyleşmesine yol açmıştır (Kaypak, 2012: 145).

Modernizmin, uygarlık zemini olarak kentlerin çekim gücünü artırdığı bir gerçektir. Modernlik, kentlere apartman blokları, organize sanayi siteleri, kentte yoğunlaşma, kırdan boşalma, tek tip kent ve kentli tipi oluşumu ve çevre sorunları şeklinde yansımıştır. Modernizm, kentlerin, ilk toplu yerleşim yeri olarak seçilen merkezden çevreye ulaşım alanındaki gelişmelerle yayılmalarını ve kent hiyerarşilerini ortaya çıkarmıştır, "Mega" kentler, metropolisler, megalopolisler doğurmuştur. Kent merkezleri tüketim toplumu olgusunu netleştirircesine mega alışveriş mağazaları ile dolmuştur. Planlamanın rasyonel etkisinde olması beklenirken, bir biçimlere çeşitliliğine dönüşten kentler, meslek ve sınıfsal ayrıma göre tabakalanmış, bireysel girişimin ve sosyal eylemin mekânı olma özelliğini yitirmiş görünmektedir. Kitle üretimi ve tüketiminin yapıldığı ve sosyo-ekonomik yapıyla gelişmeyi simgeleyen bir mekân olan kent, bozulmuş, tahrip edilmiş bir görüntü sergilemektedir. Hızla büyüyen kentler, yok olan doğa, sürekli değişen kent yüzü, betonlaşmış yaşam alanları, artan kalabalıklar, çoğalan arabalar vb. (Aslanoğlu, 1998: 102-103). Modern kentler, bir örneklik, birbirine benzeme konusunda düzenlilik göstermektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde kırdan kente göç eski kentleri yok ederek, üstüne yeni kentlerin kurulmasını getirmiştir. Kentlerde bağ, bahçe ve yeşil alan vurgunculuğa kurban edilmektedir. Şimdiki beton halleriyle insana yabancılaşmış sadece bir üretim birimi olarak görülen kentte, toplumsal çalkantı mimari biçime de yansımış; toplumun gelişim çizgisine damgasını vuramayan mimari, yaşayan çözümler üretememiştir. Bir örneklik bu kadarla bitmemektedir. Bütün kentlere küçük sanayi sitelerinin pisliği içinden geçilerek girilmekte, tüm apartmanlar neredeyse bir örnek yükselmekte ve evlerin içi bir örnek dekore edilmekte; bütün kentlere yapılar terminaller birbirine benzer çelik veya beton kafeslere benzemektedir. Bütün sahil kentleri birbirine benzeyen ikinci konutlar ile kaplanmıştır. Böyle bir durumda kentlerin farklılıkları ortadan kalkmaktadır. Birbirine benzeyen yapılar ve asfaltlarla tek düzelğin hâkim olduğu kentlerin görüntüsü insanı sıkıcı bir ruh gibi sarmakta ve özgürlüğü, eşitliği bu bağlamda sağlamaktadır. Çevre düzenlemesi olmayan, beton duvar ve setlerle çevrili alanlar ve otomobil üretiminin bir sonucu olarak mobil bir toplum oluşturulmuş, kentler yaya kentliğinden çıkmış "otokent" olmuşlardır. Trafik kazaları bir çevre sorunu halini almıştır. Sınai teknolojinin hava, kara ve su kirliliği ile çeşitli iş ve trafik kazalarına neden olduğu; bu kirlilik ve kazaların etki sınırlarının topluma ağır maddi-manevi zarar veren toplumsal sorunlar niteliği kazandığı söylenebilir. İdeal kentli tipi süreç içinde kaybolmuş yeni bir kent ve insan tipi doğmaya başlamıştır. Modern kentler, bir yanda güzel binalar, kütüphaneler, tiyatrolar, yollar, köprüler yani uygarlıkların ürünleriyle doludur; diğer yanda ise, trafik kaosu

Kış-2013

Winter-2013

Cilt: 2 Sayı: 4 (80-95)

Volume: 2 Issue: 4 (80-95)

ile kalabalıkların, yoksul barınakları ve sefaletin alanıdır. Modern bir kentte yaşamak, telaş, belirsizlik, anomi, yabancılaşma, kalabalıklar içinde yalnızlık duygusu algılamak demektir. Kentte ortam, görüntü, insan ve ilişki kirliliği, yaşam kalitesini bozan çevre sorunları olarak hemen ön plana çıkmaktadır. Birbirinin aynı yapılar, betonlaşmanın getirdiği kurulukla bütünleşmektedir. Güzel mimari yapıların önüne dikilen reklâmlar, gelişigüzel yapılan kaldırımlar, kaba elektrik direkleri, estetik diye bir kavramın olmadığını hatırlatacak derecede çirkinlikler sergilemekte ve modernizmin kentlerimize tek düzen hediyesi oluşturarak, kentleşme hareketinin geleceğini büyük oranda belirlemektedir (Kaypak, 2011: 710). Kent merkezlerinin zamanla işlevsizleşmeyle birlikte, merkezden çevreye doğru yayılma ortaya çıkmış; “kentsel çöküntü alanları” ve kent-konut etkileşimlerinde rant spekülasyonu oluşmuştur.

Kentler değişmektedir. Günümüzde yaşanan alt-üst oluştan kent de nasibini almaktadır. Modernizmin temelinde olan kentle bütünleşme, zaman içinde kente kaynaşma, tampon kurumlar işlevlerini yitirmekte, bunun yerini, kentsel fırsatlardan farklılıkların örgütlenmesiyle yararlanılan bir kentli kültürü almaktadır (Aslanoğlu, 1998: 106). Postmodernizm, kenti farklılığın ve çeşitliliğin mekânı olarak görmektedir. Bireyi kalıplaştırdığı düşüncesiyle modernizmin evrensel birey, gelişme ve eşit olma olgularına önemli eleştiriler getirmektedir. Bu anlayışa göre, kentler, gelecek kuşaklara, kente göç edenlere aktarılacak bütünsel kentli kültürün mekânı olmaktan çıkmaktadır. Kent, bir yandan farklılıkların oluştuğu, diğer yandan farklılıkların giderildiği; ancak, farklılıkların giderilmesinde bütüne ulaşma ve sürekliliğin olmadığı bir yerdir. Postmodernizmle beraber tersine dönen göç olgusu, eskiye bir nebze olsun özlem ya da doğaya dönüşü beraberinde getirmiştir. David Harvey, teknolojik değişim ve kitle iletişim araçları sayesinde, dünya coğrafyasının birbirine yaklaşırken, dünyanın küçük algılanmakta olduğunu, bunun zamanın mekânlaşmasına yol açtığını belirtmekte; mekânın zaman tarafından yok edildiği bu olguya “zaman-mekân sıkışması” demektedir. Zaman ve mekânın üst üste gelerek sıkışmasının içinde yaşamlar da sıkışmakta; yaşam dinamikleri hızlanmakta, kültürel süreçler parçalanmaktadır. Yaşamın ritminin değiştiği bireyin kendini tanımlamasının zorlaştığı düzlemlerde gerçekliğin yerini “sanal imajlar” almaktadır (Harvey, 1997: 227-341). Postmodernizmle içeri ve dışarı kavramı ortadan kalkmıştır, daha önceki zamanın sokakları büyük bir mağazanın koridorlarını oluşturur (Jameson, 1994: 144). Çeşitli imajların, reklâmların gerçek ile gerçek olmayan arasındaki ayrımı belirgin olmaktan çıkardığı bir durumun altı çizilmektedir. Her alanda geçicilik vardır, zevklerde ilişkilerde; süreklilik, parçanın üretimden tüketime gittiği kadar vardır, parçalar kolaj-montaj halinde kurgusal ve eklektik halde durmaktadırlar. Postmodernist kavramlaştırmalar doğrultusunda, kente bakıldığında, değişen kent ve çevre yaşamının “öteki insanla ilişkilendirmek” istendiğini görürüz. Mekân kavramının değişmesi, modernizmin tekil kente karşı çıkış Michel Foucault'nun “heterotopia” kavramında ifadesini bulmaktadır (Foucault, 1986: 24). Tasavvur ettiğimiz ancak gidilmesi mümkün olmayan yerdir bu; aynı mekâna farklı bakışları anlatır. Çok sayıda bölük pörçük olanaklı dünyanın, olanaksız bir mekânda bir arada bulunmasını ifade eder. Kentsel mekânlar değişen algılar çerçevesinde “hiper mekânlar” olarak üst üste yığılmakta, kesişmekte ya da yan yana durmaktadırlar (Harvey, 1997: 64). Parçalanma, aynı zamanda geçmiş, bugün ve yarın bağlantısı kuramayan kişilikler için de söz konusudur. “Zamansız ve mekânsız insan tipi” ortaya çıkmaktadır. Maddi anlamda yerin anlamı yitmektedir. Bu insan tipine uygun dünya kenti ve dünya yurttaşlığı kavramları da peşi sıra gelmektedir. Ulaşım-iletişim teknolojilerine dayalı yeni gelişen üretim sisteminin etkisiyle, dünyanın giderek daha fazla kentleşmekte olduğu; bunun dünyanın kentleşmesini doğuracağını söylemektedirler. Küreselleşen bir dünyada bazı kentlerin ulus devletini aşan biçimde “dünya kenti” haline geleceği belirtilmektedir. İletişim-ulaşım ağlarının kesişme noktalarındaki yerler önemli olacaklar, uluslararası metropollere dönüşeceklerdir (Aslanoğlu, 1998: 113).

İletişimin astronomik bir hızla geliştiği günümüzde dünya küçülmektedir. Çünkü insanlar artık eskisi gibi sadece telefonun ucundan ses duymakla kalmamakta, oturdukları yerden dünyanın diğer ucundaki her hangi birisiyle sanki aynı sokakta birlikte yaşıyor gibi yüz yüze iletişim kurabilmektedirler. “Sosyal medya” oluşmuştur. Sosyal bir ortam arayan birey; biraz sanal da olsa, dünyanın her yanından insanla duygu ve de düşüncelerini paylaşabilmektedir. Postmodernizmle iletişim teknolojisindeki baş döndürücü gelişmeler yerelliğin önemini artırmıştır. Tüm dünyada kentsel yaşam biçiminin egemen olması, dünyanın kentleşmesi, kırsal alanların en az kalması, yerelliklerin yok olması anlamına gelmemektedir. “Küreselleşme, yerelleşme, bireyselleşme” üçlü sacayağında, yerel özellikler yeni bir kaynak haline gelmektedir. Yerel kimlikler yeniden üretilecektir. Yeni bir dinamik etkileşim kalıbı oluşmaktadır. Gelişen teknoloji standart tüketimler yerine farklılıklara dayalı tüketimleri olanak sağlayacak, farklı olmak statü getirmeye başlayacaktır. İletişim teknolojisi sayesinde, herkesin kendi konutunda işini yapabileceği bir çalışma ortamının merkeze gidiş geliş ortadan kaldıracağı için kırsal alanlarda da iş yerlerinin olabileceği, bunun bir yandan, kentleşmeyi yayacağı, diğer yandan, boş zamanları artırması doğrultusunda gereksinimi hissedilen kültürel etkinlikleri merkezde

toplayacağı ifade edilmektedir (Harvey, 1997: 270-293). Eskiden çöküntü yerleri olan, eskiyen ve işlevini yitiren kent merkezlerinin kültür faaliyetleriyle yeniden canlanacağı, kentlerin neredeyse unutulmaya yüz tutan kamusal paylaşım alanları haline, yani gösterim ve katılım alanlarına dönüşeceği paylaşılan kanıların arasında yer almaktadır. Kent dışından gelip kentin fırsatlarını kullanan kişiler de modernizm dönemlerinde olduğu gibi yerleşim yeri olarak kent çevresini değil, merkezi seçip hizmet sektörlerini yeniden canlandırarak faaliyette bulunabileceklerdir (Savage ve Warde, 1993: 138-141; Eraydın, 1992: 26). Bu durum, genel bütünleşme sürecinin yeterli derinlik kazanmadığı ülke ve bölgelerde, bütünleşmeyi olumsuz etkilemesine karşın, bütünleşme sürecinin, belli bir eşik değerinden sonra, genel bütünleşmenin dinamik unsuru olarak hızlanmasına yol açmıştır. İnsanlar artık kentleri değil, sanki kentler insanları değiştirir bir hal almıştır. Kentleşmeyi meydana getiren ve şekillendiren bilgi, bu soruna da çözüm olarak kullanılmaktadır. Her türlü teknolojik donanıma sahip küçük odacıklar oluşturulmakta ve bunlar yaşam alanlarımız olmaktadır. Her ne kadar, daha yaşanır yerleşim yerlerinden bahsedilse de, günümüzde insanların evlerine gitmektense “kabin otellerde” yaşamasına pek anlam verilemez. İletişim ve kitlesel haberleşmedeki dev yenilikler, kültürel bütünleşmeyi, yalnızca ulusal değil, aynı zamanda uluslararası boyuta taşımaktadır. Bilgi toplumuna ulaşmış olan dünyamızın değer ve normlarının modernleşme süreci olarak, çok daha kolay bir biçimde gelişmekte olan ülkelere aktarımı ve bu yolla küresel bütünleşmeye yönelim artacaktır (Harrison, 1996). Kitle iletişim araçlarının hemen hemen bütün köylere kadar ulaşmasıyla, yerel kültürler dış dünyaya açılmaktadır. Eskiden taşra dışı idi, kentin dışıydı. Oysa şimdi merkez ve onun varoşu olan çevresiyle bir bütünlüğün parçalarını oluşturmaktadır. Kentlilik nitelikleri, herkesin anonim değerleri halinde içselleştirilmektedir. Postmodernizm ikinci boyutta yaşanmaktadır. Michel Foucault'nun bilgi arkeolojisi, Jacques Derrida'nın dekonstrüksiyonu (yapı bozma işlemi), eskiden dış olarak kabul edilen ama şimdi merkezin dışı olan kültür sistemlerinin kendilerini daha iyi anlatabilmelerine yönelik çabalar olarak değerlendirilmelidir (Armağan, 1997: 62-63). Artık, Dünya, Rus bebekleri gibi içiçe geçmiş hiyerarşik kentlerden oluşmakta; küresel olabilmek için de “marka kent” olmaya çalışılmaktadır.

Postmodernizmle başlayan değişim süreci, şiirde, edebiyatta ve kültürde, üretimde, tüketimde kısaca hayatın her alanında kendisini hissettirdiği gibi kentleşmede de hissettirmiştir. Kentsel değişim, insanlar üzerinde fiziksel, ekolojik ve sosyal yaşam biçimine ait farklılıkları doğurmuştur. Fiziksel ve ekolojik anlamda kentleri belirleyen farklılaşma, seçicilik ve bağımlılık gibi üç faktörden söz edilmektedir. Farklaşma, fiziksel, mekânsal ve toplumsal bir farklılaşmadır. Toplumsal farklılaşma ile beraber gelen değişim, kent insanının ihtiyaçlarını çeşitlendirmiş ve karmaşık bir hale sokmuştur; kentlerde nüfusun heterojen ve yoğun olması beraberinde birçok sorunu da getirmiştir. Ulaşım, iş, alışveriş ve benzeri sorunlar sayılabilir (Yılmaz ve Çetin, 2006: 70). Postmodernizmle başlayan değişim, kentlerde heterojen ve yoğun nüfus yapısından, daha az nüfus yapısına ve homojenliğe dönüşümü sağlamıştır. Bu değişim farklı bir yaşam biçimini de beraberinde getirmiştir. Postmodernizm olarak nitelendirilen değişim süreci köklü bir yapı ve öz farklılaşmasını; yeni bir çalışma biçimine yönelişi ve yeni bir kimlik oluşumunu gerçekleştirmiştir. Tüm yaşam biçimi, davranışlar ve dünya görüşü üzerinde etkili olan bu değişim, kentleşme sürecinde sosyal olarak birçok olgusal değişimi de içinde barındırır (Soyer, 1996: 113). Kentlerin toplumsal ve kültürel yaşam açısından, farklı toplumsal grupları bir araya getirmesi, kentsel bütünleşme ve kaynaşma sorunlarını da ön plana çıkarmıştır. Kentler, ülkelerin en sorunlu yerleri iken; aynı zamanda yaşam standardı açısından da en yüksek olan yerleridir. Kentlerin varlığı yalnızca alışkanlıkları ve davranış biçimlerini değiştirmemiştir, düşünce ve duygu kalıpları üzerinde de çok büyük bir etki yaratmıştır. Kentler bu süreçte, saldırgan ve karşılıklı olarak güven vermeyen kalabalıklar, suç, şiddet ve ahlak bozukluğu ile dolu bir cehennem olarak algılanmıştır (Giddens, 2000: 503). Kent korunaklı sitelerle dolmuştur. Kentsel ayrışma netleşmekte ve kentsel gerilim artmaktadır. Modernizmle başlayan sosyal ilişkilerdeki değişim, postmodernizmle yerini, sınıfsal ya da komşuluk temelli hayat tarzına değil; tutunum ve birliğin, geçici tecrübelerin ve yüzeysel estetik etkilerin temel oluşturduğu kentsel yaşama bırakmıştır. Kent bölgelerinde yaşayanlar çok fazla hareketli olma eğiliminde olduklarından, bunlar arasındaki bağlar, görece olarak zayıftır. İnsanlar her gün birçok farklı etkinlik ve durum içinde yer alırlar, yaşamın hızı kırsal kesimlerden daha hızlıdır (Giddens, 2000: 507). Dünya artık bir bilgisayar ekranına sığmakta; mekân anlamsızlaşmaktadır. “Sanal gerçeklik” vardır. Günümüz kentlerinde her şey izlenmekte her şey kontrol edilmeye çalışılmaktadır. Kentin birçok noktası sürekli gözetim altında tutulmakta ve bu şekilde hem düzen; hem asayiş sağlamak amaçlanmaktadır. Kentlerin “güvenlik, yoksulluk ve yoksunluk” sorunları artmaktadır. Değişen aile yapılarına göre gelişmiş ülkeler açısından artık aileler çok çocuk istememekteler. Bu da değişen demografik yapının belli noktalarda farklı görünüşlerini ortaya koymaktadır. Postmodernizmle gelen değişim insanları daha fazla evde vakit geçirmeye itmiştir. İnsanların son yüzyıl içinde adeta bir çalışma budalası haline sokulduğunu iddia edenler, bunun artık değişeceğini ifade etmektedir. Birey, her gün işe gelip gitmeden evinin rahatlığı içinde oturup çalışabilir, kentin bunalıcı trafiğine girmezse daha verimli olur düşüncesiyle “tele işçilik” oluşmuştur. Ev ofis yöntemi ve esnek çalışma

Kış-2013

Winter-2013

Cilt: 2 Sayı: 4 (80-95)

Volume: 2 Issue: 4 (80-95)

sistemi ile artık insanlar belli günlerde ve sadece belli saatlerde çalışmakta, günlük çalışma saatlerinin altında bir çalışma temposuna sahip olabilmektedirler. Teknoloji insanlara, nerede olursa olsun işlerini görebilme olanağı vermektedir. Birey, evinden veya işyerinden hatta herhangi bir yerden, bilimin olanaklarıyla işyerine gitmeden işini, toplantılarını, alışverişini ve ticari işlemleri gibi akla gelebilecek tüm ihtiyaçlarını karşılayabilmektedir. Bu durumlar farklı kentsel tasarımları gündeme getirmektedir. İnsanların yaşam şekilleri değişmiştir. Ama modern çağın ev içi mimarisi bugünkü toplumsal yaşamı tatmin edici seçeneklere sahip değildir. Yapılı çevre adı altında ele alınan ve bireylerin günlük yaşantılarının büyük bölümünü geçirdikleri kamusal mekânlar, çalışma mekânı ve yaşama mekânı birbirinin içine girmiş bulunmaktadır (Kaypak, 2011: 708). Mimari açıdan bakıldığında; gelişmeyle beraber konut içi tasarımların da farklılaştığı görülmektedir. Akıllı ve yeşil gökdelenler vb ile her ihtiyacı evden karşılama sistemi geliştirilmeye çalışılmaktadır. Kişisel hareketliliğin azalmasıyla birlikte “obezite” yaygınlaşmaktadır. Kent, hem bilgi-iletişim teknolojilerinin geliştirildiği ve kullanımının yaygınlaştığı, hem de bu teknolojilerin etkisiyle en çok dönüşüme uğrayan yer olmuştur. Postmodern kent; “mekânsız kent”, “görünmez kent”, “telekent”, “akıllı kent”, “sanal kent”, “sergilenen kent” ve “teletopya” olarak yeniden tanımlanmaktadır (Thrift, 2002: 107). Modernizmin organize sanayi siteleri gibi teknoloji üreten “teknokentler” kurulmaya çalışılmaktadır. Bilgi iletişim teknolojilerine ulaşanlar ile ulaşamayanlar arasında “dijital uçurum” da oluşmaktadır (Tosun, 2009: 1271).

Günümüz kentleri halen çekim merkezi olarak kabul edilmektedir. Nüfusun büyük bölümünün kentsel alanlarda yaşaması ve daha da büyük bir bölümünün bu alanlardan kaynaklanan fikirlerin etkisi altında kalması dolayısıyla, metropol, postmodernizm merkezine yerleşmektedir (Harvey, 1997; Jencks, 1984; Senet, 1991). Kentler büyüyerek birbirleriyle birleşerek çekim merkezliklerini çevreye yayarak sürdürmektedirler. Nüfusun bu denli yoğun olması demek bu kentlerin her birinde günde tonlarca besin maddesinin tüketilmesi demektir. Postmodernizmden önce, bu merkezler insanları yığınlar içerisinde yalnızlığa itmiştir. Postmodernizmle doğayı tekrar keşfetmiş olan insan doğayla bütünleşmeyi amaçlamıştır. Aynı zamanda tüm bu gerçekler kır -kent ikilemini adım adım ortadan kaldırmaktadır. Tıpkı içeri ile dışarı kavramlarının yok oluşu gibi. Planlamacılar önceliği arabalara vermektedirler; kentlerin biçim ve düzenini insanları arabalara daha fazla bağımlı kılacak şekilde değiştirmektedirler. Kent bölgelerinde kent merkezlerinin %42’sini yollar, araba parkları ve garajlar işgal etmektedir. Alışveriş merkezleri kentlerde bakkalların yerini almakta; insanlar komşuları ile daha az görüşmektedir. Kültürün muhafazası için gerekli olan ruh zayıflamaktadır. Soyutlanma ve suç artmaktadır (Harrison, 1996: 197). Postmodern kentlerde suçların nitelikleri kadar niceliklerinde de köklü değişimler olmuştur. Suçlar sanal âlemden, güç kullanmadan ve mekânsız olarak şekillenmişlerdir (Featherstone, 1996: 181). Postmodern değişimle beraber, zengin gruplar ve firmalar düşük yerel vergi oranlarının avantajlarından yararlanmak için merkez kentin dışına doğru gitme eğilimi göstermişlerdir. Kişilerin kentlerin dışına göç olayında artış görülmüştür. Keynesci politikalar sonrası, 1970’lerden sonra, kentsel yaşam standartlarının artık bazı niceliksel ve ölçülebilir verilerle değerlendirilmesi yanında mekânın kalitesinin de göz önünde bulundurulmasının söz konusu olduğunu görüyoruz. Kentsel mekânların kalitesinin, kentlinin yaşam kalitesinin de belirleyicisi olduğunun farkına varılmıştır. “Kentsel yaşam kalitesi” ibaresinin yeni bir söylem niteliği taşımasının sebebi de, postmodern yaklaşımlarla birlikte gelişen estetiksel ve niceliksel değerlerin zaferi olarak kabul edilebilir. Toplumsal bir içeriği olan kentsel yaşam, sosyal ilişkilerin düzenlendiği bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Postmodern kentlerde, ekonomik, işlevsel ya da estetik alanda görülen değişim, kent yaşamının temel parametrelerinde de değişime yol açmıştır. Kentler sanat eseri olarak görülebileceği gibi, boş zaman geçirme, eğlence endüstrisinin bulunduğu bir alan ve kültür merkezleri olarak da algılanabilir. Aynı zamanda moda, televizyon, sinema, yayıncılık, popüler kültür, turizm gibi kitle kültürü sanayilerini barındıran kültürel üretim merkezleri olarak da düşünülebilir (Featherstone, 1996: 161). Bunun yanı sıra, büyük çarşıların ve alışveriş merkezlerin varlığı, kişileri insani birçok ilişkiden de alıkoymaktadır. Bu yolla hem mekân kullanımı, hem de farklı yerlerde kurulmuş olan çiftliklerdeki çocukların eğitim sorunları çözümlenmiş olmaktadır. Postmodern kent, daha fazla imaj ve daha fazla kültürel çeşitliliktir. Elektronik medyanın mesafe konulmasına fırsat tanımayan, dolaysız bir etkiye sahip süslü ve çok renkli görüntüsü, postmodern kentlerde yaşamı daha renkli ve kimlikleri daha farklı kılmıştır. Yetişkinlerin çocuksu, çocukların yetişkinler gibi davranmaları; hayat tarzı, alışkanlık ve sınıflar arasındaki ilişkilerin varlığının bir göstergesidir. Postmodern kentler, kent dokusunun ve halkın gündelik hayatlarının daha büyük oranda estetikleştirilmesine, alışveriş merkezleri, konulu parklar, müzeler gibi yeni tüketim ve aylıklık ortamlarının gelişmesine ve yeni orta sınıf nüfusun kent merkezlerine yönelmesine yol açmıştır. Kent içi alanların yeniden genişletilmesi çabalarına paralel olarak kentlerin merkezleşmesine karşı konulmaya başlanmıştır (Featherstone, 1996: 181). Postmodernizmin, kültürel yönden tek kültüre doğru toplumu sürükleyişinin yanı sıra, hoşgörü ve anlayış en belirgin yanındır. Birçok yönleri ile insanları kültürel benzeşmeye götürse de, dayatmanın aksine kabul ettirerek kendini

göstermektedir. Farklı kültürleri benzeştirirken, çok kültürlüğe olumsuz bakmamaktadır. Postmodernizm, modernizm gibi dayatmamakta, işi kendi haline bırakmaktadır. İnsanlar her ne kadar farklı kültürler sergileseler de, yine bu kültürün içerisinde kendilerine ait bir şeyler bulacaklardır. Kentler de her ne kadar benzeşmeye doğru gitseler de, kültürel kimliklerini belli bir oranda yansıtmaktadırlar (Shera, 1997: 57).

Gelecekteki kentler de birer dünya kenti olmakla beraber, kendi içlerinde farklılıkları taşıyacaklardır. Geleceğin kentleri; mimari, sosyal, kültürel, psikolojik vb. açılardan farklı ama daha benzeşen; çok karmaşık ama daha işlevsel; çok soyut ama bir o kadar sosyal; yeni ve renkli ama bir o kadar donuk; daha geniş ve de bir o kadar hızlı; kalabalık ama o kadar yalnızlık içeren kentler olacaktır. Kentleri güzelleştirme yaklaşımı her zaman mevcut olsa da bu tür yaklaşımların postmodernizm ile ülke ölçeğine oranla “yükselen kent ve bölgelerin ön plana çıkması” ve “ülkeler arası rekabetin kentler arası rekabete dönüşmesiyle” beraber farklılaşıp ön plana çıktığı söylenebilir. Yarışmacı kentler, pazarlanan kent anlayışını gündeme getirmiştir. Bu da tercih edilme için daha nitelikli kentler ortaya çıkarma telaşını yaratmıştır. Görselliğin de çeşitli teknolojiler yoluyla sınırlarının gittikçe artması ile günlük hayatlarımıza giren estetik objeler bu niteliksel yaklaşımlara destek sağlamışlardır. Artık, estetik sıradan hayatlarımızın ayrılmaz bir parçası haline gelmiş, mekânlarımız da sadece işlevsel değil, birtakım estetiksel özellikleri yansıtır hale bürünmüşlerdir. Mekânın kimliğine yönelik anlayışlar ön plana çıkmaya başlamıştır (Toffler,1981:274; Harvey, 1997: 15-17). Jonathan Raban, “soft city” (yumuşak kent) adını verdiği eserinde, postmodern kentlerde gerçek özgürlüğün kişisel kimlik ile toplumsal kimliği en esnek şekilde bir arada tutabilmekte olduğunu, çeşitli kültür birimlerini yıkmak yerine yaşanabilir kılmak gerektiğini ve bunun için de kentin ve yaşam biçimlerinin yavaşlatılması gerektiğini söylemektedir (Raban, 1974). Kentleşmenin sosyo-kültürel etkisi ile kentin değişim göstermesi sosyolojik açıdan önemli sonuçlar doğurmaktadır. İnternetin varlığı, işlevselliği, dünyayı daha yakın kılması, kentleşmenin sadece mekânsal değişimle anlaşılamayacağını göstergesidir. İletişim teknolojisinin kentte yarattığı değişim doğrultusunda, insanların gerçekleştirdikleri ve alıştıkları yaşam standartlarının ve düzenin değişmesi, toplumsal ilişkilerin zayıflaması ve aile kavramındaki anlam kaybı, toplumsal doku bozulması gibi olayların varlığı; artık kent denince, soruna sadece mimari yönü ile bakmanın yanlışlığını açık ve net olarak ortaya koymaktadır. Postmodern kültür ve kimlik, bütünlüğü olmayan, gelişigüzel bir araya getirilmiş parçalardan meydana gelmiş, hiyerarşik düzenleri reddeden bir yapıda karşımıza çıkmaktadır. Gelecek ve kent denince, akla bugünkü koşulların ışığı altında, hem mekânsal, hem de işlevsel açıdan, somut örnekleri ile kent olgusunun alacağı şekil gelmektedir: Yeni eğlence merkezleri, yenedünyanın tüm ürünlerinin satıldığı dev alanlar üzerine kurulmuş alışveriş merkezleri, gittikçe yeşile ve parklara verilen önem ve düzenlemeler, ulaşımın çözümüne yönelik terminaller, havaalanları, yeni ev planları vb. Bu, kentte kimler söz sahibi olacaktır? Sorusunu da beraberinde getirmektedir. Kent, mimarların yanı sıra sosyologları, psikologları, antropologları, çevre mühendislerini ve birçok mesleki alanın uzmanlarını meşgul edecektir. Çünkü kent haliyle estetik anlayışı olan insanların içinde yaşadığı bir binalar topluluğudur; buraları dolduracak olan insan topluluklarıdır; kentte yaşayan insan artık daha soyuttur (Toffler,1981: 275–279). Eğer kendi hallerine bırakılırsa kentler de, insanlar ve binalar gibi her tür ekolü yan yana barındıran farklılaşmanın çok olduğu, ama özün gittiği kimliksiz yamalı bohçaya döneceklerdir.

6. SONUÇ

Toplumsal, ekonomik, siyasal düzlemler başta olmak üzere hayatın tüm alanlarında değişimlere tanık olunmaktadır; fordist üretimden postfordist üretime; sanayi toplumundan bilgi toplumuna, moderniteden post moderniteye doğru dönüşümler yaşanmaktadır. Fordizmin standartlaştırıcı kitlesel üretimi nasıl ki kentte kendi mekân kullanımı, kültür ve estetiğine sahipse, postfordizmin esnek biçimleri de kentte kendi mekân kullanımı ve yaşam tarzlarını üretmiştir. Fordist kitlesel üretimin yerini postfordizmle birlikte esnek uzmanlaşma ve esnek işbölümü almaktadır. Modernizm, çıkış yeri olarak kente dayanıyordu; postmodernizm de kentlere dayanmaktadır. Kent, ilkinde sanayi, ikincisinde bilişim-teknoloji merkezleri olarak merkezi konumunu sürdürmekte; kentleşme hız kesmeden sürmektedir. Kentleri uygarlığın beşiği, kent dışını taşra olarak görme anlayışı eski Yunan’dan beri vardır, modern anlayış da bunu desteklemiştir. Kent, kültürel canlılık ve evrensel uygarlıkla buluşmak demektir. Modernizmle başlayan kentin kıra yayılması sürmektedir. Kentleşen dünyada, modernleşme sürecinde kent taşıyıcı içine alarak genişlediği için artık kentli-köylü ikilemi anlamını yitirmektedir. Köy ve kentler arasındaki farklılık kent kültürü lehine mesafeyi ortadan kaldırmaya başlamıştır. Ancak, modern dönemde mekân önemliyken, postmodern dönemde mekân önemini yitirmektedir. Kenti algılamada farklılaşma ortaya çıkmıştır. Modern dönem sonrasında, kent tüm dünyayı saran küreselleşme süreciyle sınırları aşan akışkanlığa sahip bir karaktere bürünerek, “zamansız ve mekânsız” bir uzamın parçası olarak dönüşüm geçirmiştir.

Kış-2013

Winter-2013

Cilt: 2 Sayı: 4 (80-95)

Volume: 2 Issue: 4 (80-95)

Kent, küreselleşen bilgi-iletişim teknolojilerinin geliştirildiği ve kullanımının yaygınlaştığı ve bu teknolojilerin etkisiyle dönüşüme uğrayan bir kültürel mekânsal düzlem olmuştur. Modernizm döneminde kentler ulusal iken, postmodernizm ile sınırları aşip küresel olmaya çalışmaktadır. Bilgi-iletişim teknolojilerindeki gelişmelerle zaman-mekân algılamalarında değişiklikler olmuş, dünyayı anlamlandırma süreçleri farklılaşmıştır. Artık kamusal alan sayılan internetin sağladığı olanaklarla “sanal kent” oluşmuştur. Teknoloji yaşamın içine girmiş, bireysel ve kamusal alanların kullanımı teknolojiye açılmıştır. Kentler, mekânsal-kültürel düzlemde yeniden yapılanma içerisindedir. Moderniteden postmoderniteye geçişle birlikte, bütünlükçü kavramlar terk edilmiş, bunların yerini tikel kimlikler almıştır. Parçalanmışlık, bölünmüşlük, farklılık, çoğulculuk, çeşitlilik ve özgünlük yüceltilen değerlerdir. Küreselleşme ve ona eşlik eden özünde kuralızsızlık ve belirlenememezliğin geçerli olduğu postmodernlik düzeninde, modernitenin bütün düşünce ve değer sistemi reddedilmiş, kutsal sayılan her şey tekrar sorgulanmıştır. Kent bu bağlamda, farklılıklar ve benzerlikler ekseninde inşa edilen ve istenildiği zaman da terk edilen bir yapıdır. Postmodernizm, gelip geçicilik, farklılık, süreksizlik ve kargaşayı bütünüyle benimser. Yaşam stillerinin ve kimlik yapılarının tüketim odaklı inşa edildiği postmodern dönemde, kimlikler, değişken ve kolayca terk edilebilecek şekilde biçimlenmektedir. Her şey bir “an”lıktır.

Dünya bir yandan küreselleşip ekonomik, sosyo-kültürel kalıplarla birbirine benzerken, aynı zamanda da yerleşmektedir. Teknolojik gelişmelerle birlikte farklı kültürler yüz üstüne çıkar, kendilerini tanıtır, farklılıkların altı çizilirken parçalanmakta; dünyanın tek bir yer haline geldiği söylemleriyle birleşmektedir. Kentleşme eğiliminin kasabalara, hatta köylere kadar yayılmasını buraların yerel etkinlikleri açısından değerlendirmek gerekir. Dünyadaki yeni yapılanma çerçevesinde, kentteki fırsatlardan yararlanan bireyler arasındaki farklılıkların, uzlaşma zeminine oturtulabilmesi için, kentte yer alan farklı kültürlerin karşılaşacağı yerel hizmetlerin üretilmesi gerekmektedir. Postmodern kent inşasının temel öğeleri imaj ve görüntüdür. Öte yandan, postmodernizm avantaj ve dezavantajlarıyla gelmektedir. Çokkültürlü ve çokkimlikli yapılar hoşgörü ile karşılanır, çevre sorunlarına küresel karşılıklar verilirken; şiddet 21.yüzyılın kapısında beklemektedir. Teknolojiye ulaşamamak dijital uçurum oluşturmakta, mekânsal ayrımlaşma ve yoksulluk yeni bir boyut kazanmaktadır. Kentin sürekliliği önemlidir. Toplumsal ve kentsel yapılanmada bugünden geleceğe sosyo-ekonomik anlamda toplumsal çözülmeye ve dengesizliğe neden olabilecek yeni eşitsizliklerin oluşmaması, postmodern dönemde sağlanacak toplumsal yararın artırılması için, kent inşasının güçsüz olanın da sisteme katılması gerekir.

KAYNAKÇA

- Akça, Gürsoy (2005), “Moderninden Postmoderne Kültür ve Kimlik”, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE), Güz, 15; 1-24.
- Armağan, Mustafa (1997), Şehir Asla Unutmaz, İstanbul: İz yayıncılık.
- Aslan, Y. Gamze (2011), “Ortaçağdan Günümüze “Modernite”: Doğuşu ve Doğası”, Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 4 (7); 10-26.
- Aslanoğlu, Rana A. (1998), Kent, Kimlik ve Küreselleşme, Asa Kitabevi Yayını, Bursa.
- Aydınlı, İbrahim (2004), “Sosyo-ekonomik Dönüşüm Süreci (Post-Fordizm) ve Sanayi Ötesi Yaklaşımlar”, Kamu-İş; 7 (4); 79-98.
- Baudrillard, Jean (1984), “The Precession of Simulacra”, Art After Modernism: Rethinking Representations, Brian Wallis (Ed.), Museum of Contemporary Art, New York, 3-47.
- Baudrillard, Jean (1997), Tüketim Toplumu, Hazal Deliçaylı ve Ferda Keskin (Çev.), Ayrıntı Yayınları, İstanbul
- Berkas, Bülent (2013), “Modernizm ve Modernite”, [Erişim Adresi: <http://www.usatolyesi.org>, Erişim Tarihi: 07.07.2013].
- Berman, Marshall (2001), Katı Olan Her şey Buharlaşıyor, Ümit Altuğ ve Bülent Peker (Çev.), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Best, Steven ve Douglas, Kellner (1998), Postmodern Teori, Mehmet Küçük (Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Kış-2013

Winter-2013

Cilt: 2 Sayı: 4 (80-95)

Volume: 2 Issue: 4 (80-95)

Bıçkı, Doğan ve Sobacı, M. Zahid (2011), “Yerel Yönetimden Yerel Yönetişime: Post-Fordizm Bağlamında Yerel Yönetimleri Anlamak”, Yönetim Bilimleri Dergisi, 9 (2); 218-233.

Biröl, Gaye (2006), “Modern Mimarlığın Ortaya Çıkışı ve Gelişimi”, Megaron, Mimarlar Odası Balıkesir Şubesi Yayını, 3-16, [Erişim Adresi: <http://w3.balikesir.edu.tr/~birol/modernizm.pdf>, Erişim Tarihi: 10.04.2010].

Canatan, Kadir (1995), Bir Değişim Süreci Olarak Modernleşme, İstanbul: İnsan Yayınları.

Çiğdem, Ahmet (2004), Bir İmkân Olarak Modernite, İstanbul: İletişim Yayınları.

Dursun, Gülten (2003): “Ekonomik Postmodernlik: Üretim Enformatikleşmesi ve Bilgi”, II. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, 17-18 Mayıs 2003 Bildiriler Kitabı, İzmit, 85-98.

Eraydın, Ayda (1992), Post-fordizm ve Değişen Mekânsal Öncelikler, Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını.

Erbaş, Hayriye (2000), “Küçük Sevimli Dünya: Küreselleşme ve Bazı Yanılgılar”, Doğu Batı Dergisi, 10, 139-151.

Erbaş, Hayriye (2002), “Küresel Kriz ve Marjinalleşme Sürecinde Göç ve Göçmenler”, Doğu Batı Dergisi, 18, 173-191.

Erkızan, Hatice N. (2002), “Küreselleşmenin Tarihsel ve Düşünsel Temelleri Üzerine”, Doğu Batı, Dergisi, 18, 65-79.

Featherstone, Mike (1996), Postmodernizm ve Tüketim Kültürü, Mehmet Küçük (Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayını.

Foucault, Michel (1986), “Of Other Spaces”, Diacritics, Spring, Volume 16, No 1, 22-27.

Gartman, David (1998), “Postmodernizm; Or, The Cultural Logic of Post-Fordism?”, The Sociological Quarterly, Vol. 39/No. 1, 119-137.

Giddens, Antony (1991), The Consequences of Modernity, Oxford: Polity Press.

Giddens, Anthony (2000), Sosyoloji, Hüseyin Özel ve Cemal Güzel (Çev.), Ankara: Ayraç Yayını.

Görmez, Kemal (1997), Çevre Sorunları ve Türkiye, Ankara: Gazi Kitabevi.

Habermas, Jürgen (1994), “Modernlik: Tamamlanmamış Bir Proje”, Güleğül Naliş (Çev.), Postmodernizm, Necmi Zeka (Der.), Kıyı Yayınları, 2. Baskı, 31-44.

Harrison, Paul (1996), “Şehirleşme, Batılılaşma, Küreselleşme: Kültürel Çeşitliliği Kurtarabilir Miyiz?” Habitat II Kent Zirvesi, Cilt I-2, İstanbul: İBB Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayını.

Harvey, David (1997), Postmodernliğin Durumu, Kültürel Değişimin Kökenleri, Sungur Savran (Çev.), 2. Baskı, İstanbul: Metis Yayınları.

Karaduman, Sibel (2010), “Modernizmden Postmodernizme Kimliğin Yapısal Dönüşümü”, Journal of Yasar University, 17(5); 2886-2899.

Karakurt, Elif (2006), “Kentsel Mekânı Düzenleme Önerileri: Modern Kent Planlama Anlayışı ve Postmodern Kent Planlama Anlayışı”, EÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 26, 1-25.

Kaypak, Şafak (2011), “Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Kentsel Mekâna Yansıması”, Kamu Yönetimi ve Teknoloji, KAYFOR 2010 Bildiri Kitabı, Onur E. Aslan vd. (Ed.), TODAİE Yayını Ankara, 698-715.

Kaypak, Şafak (2012), Kent Sosyolojisi, Basılı Ders Notları, Antakya: MKÜ.

Keleş, Ruşen (1998), Kentbilim Terimleri Sözlüğü, Ankara: İmge Kitabevi.

Keleş, Ruşen (2002), Kentleşme Politikası, Ankara: İmge Kitabevi.

Kılıçbay, M. Ali (1993), Şehirler ve Kentler, Ankara: Gece Yayınları.

Kongar, Emre (2003), Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kortan, Enis (1996), “Modern ve Postmodern Mimarlığa Eleştirel Bir Bakış, Mimari Akımlar 2”, Yapı Dergisi, İstanbul, 36-47.

Kış-2013

Winter-2013

Cilt: 2 Sayı: 4 (80-95)

Volume: 2 Issue: 4 (80-95)

- Kömeçoğlu, Uğur (2002), “Küreselleşme, Modernleşme ve Modernlik”, Doğu Batı Dergisi, 18, 9-25.
- Küçük, Mehmet (1994), Modernite Versus Postmodernite, Ankara: Vadi Yayınları.
- Jameson, Fredric (1984), “Postmodernism, or the Cultural Logic of Late Capitalism”, New Left Review, 146, 53-93.
- Jameson, Fredric (1994), Postmodernizm: Ya Da Geç Kapitalizmin Mantığı, Nuri Plümer (Çev.), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Jencks, Charles (1984), The Language of Post-Modern Architecture, Fourth Revised and Enlarged Edition, New York: Rizzoli.
- Liotard, J. François (1997), Postmodern Durum, Ahmet Çiğdem (Çev.), İstanbul: Vadi Yayınları.
- Marshall, Gordon (1999), Sosyoloji Sözlüğü, Osman Akınbay ve Derya Kömürcü (Çev.), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Munck, Ronaldo (2003), Emeğin Yeni Dünyası, Mahmut Tekçe (Çev.), İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Özgen, Levin (1994), “Ölçek Ekonomilerinde Değişmeler ve Alan Ekonomileri”, İktisat Dergisi, 353-354; 66-70.
- Raban, Jonathan (1974), Soft City, Londra: Hamish Hamilton.
- Savage, Mike and Warde, Alan (1993), Urban Sociology, Capitalism and Modernity, Macmillan Press.
- Sennett, Richard (1991), The Conscience of the Eye, London: Faber and Faber.
- Shera, James (1997), “Postmodernlik ve Çok Kültürlülük”, Habitat II. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayını, C.I, 157-165.
- Soyer, Serap (1996), Endüstri Sosyolojisine Giriş, İzmir: Saray Kitapevleri.
- Şaylan, Gencay (2002), Postmodernizm, Ankara: İmge Kitabevi.
- Tekeli, İlhan (1982), Kentleşme Yazıları, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Thrift, Nigel (2002), “The First Telematic City?”, Breathing Cities: The Architecture of Movement, Ed. Nick Barley, 102 - 107, Basel: Birkhauser Press.
- Toffler, Alvin (1981), Şok, Selami Sargut (Çev.), 3.Basım, İstanbul: Altın Kitaplar Yayını.
- Tosun, Elif K. (2009), “Bilgi Kentlerinde Kaybedenler: Dijital Uçurum Olgusunun Analizi”, Uluslararası 7. Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildiriler Kitabı 30 Ekim-1 Kasım 2009, Yalova, 1270-1282.
- URL: <http://www.bilgiyönetimi.org>, 2010.
- Wallerstein, Immanuel (1979), The Capitalist World Economy, Cambridge: Cambridge University Press.
- Yılmaz, Ali S. ve Çetin Beyzade N. (2006), “Postmodernizm ve Kent”, Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları Dergisi, Elazığ, 4 (2); 69-74.
- Yücel, İsmail H. (1997), “Bilim-Teknoloji Politikaları ve 21. Yüzyılın Toplumu”, [Erişim Adresi: <http://ekutup.dpt.gov.tr/bilim>, Erişim Tarihi: 12.06.2010].